

**ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ, УПРАВЛІННЯ,
ПРАВА ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
КАФЕДРА ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ**

Освітньо-професійна програма Зв'язки з громадськістю
Спеціальність 281 Публічне управління та адміністрування
Ступінь вищої освіти Магістр

ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ

Завідувач кафедри

Тамара ЛОЗИНСЬКА

10 грудня 2021 року

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

На тему: «Планування розвитку громади в умовах децентралізації»

виконала здобувачка вищої освіти заочної форми навчання

Стась Леся Юріївна

Керівник кваліфікаційної роботи

Олександр ГАЛИЧ

Полтава – 2021 року

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПЛАНУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ГРОМАДИ	8
1.1. Нормативно - правові та методичні основи планування соціально-економічного розвитку громад в умовах децентралізації	8
1.2. Сутність та принципи планування соціально - економічного розвитку громад	15
Висновки до розділу 1	20
РОЗДІЛ 2. СТАН ПЛАНУВАННЯ СОЦІАЛЬНО- ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ГРОМАДИ	23
2.1. Виконання функції планування в громаді	23
2.2. Контроль за реалізацією планів соціально-економічного розвитку громади	30
Висновки до розділу 2	35
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ ПЛАНУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ГРОМАДИ	37
3.1 Актуалізація планової діяльності територіальної громади	37
3.2. Моніторинг виконання стратегії соціально-економічного та культурного розвитку територіальної громади	55
Висновки до розділу 3	61
ВИСНОВКИ	65
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	69
ДОДАТКИ	75

ВСТУП

Актуальність теми. Сьогодні в Україні впроваджується ряд реформ в різних галузях і перш за все це реформування державного управління. Виникла необхідність здійснення децентралізації бюджетної системи нашої країни, що дасть змогу створити ефективне місцеве самоврядування з метою задоволення інтересів громадян територіальних громад, надання їм якісних та доступних послуг, що призведе до соціально-економічного розвитку території. В результаті передачі значної частини повноважень і фінансів від держави до місцевої влади, територіальні громади матимуть більші можливості та кошти для вирішення усіх місцевих питань та відповідатимуть за свої дії перед жителями даної громади [7].

Територіальна громада є первинним суб'єктом місцевого самоврядування, головним виконавцем його функцій і повноважень [39]. Основними функціями місцевого самоврядування є залучення населення до участі у вирішенні питань місцевого значення, забезпечення комплексного соціально-економічного та культурного розвитку своєї території, володіння, використання та управління комунальною власністю, надання соціальних послуг населенню [2]. Територіальні громади мають перетворитись із об'єкта управління на суб'єкт управління, і самостійно забезпечувати свою спроможність.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконане в межах теми науково-дослідної роботи «Формування ефективної системи публічного управління в Україні» (номер державної реєстрації 0117u003104).

Мета і завдання дослідження. Метою даного дослідження є розробка заходів для підвищення спроможності територіальної громади за рахунок наділення її більшими повноваженнями та функціями, мобілізувавши ресурси на місцях.

Відповідно до даної мети були поставлені такі основні завдання:

охарактеризувати нормативно-правові та методичні основи планування соціально-економічного розвитку громад в умовах децентралізації;

проаналізувати сутність та принципи планування соціально-економічного розвитку громад;

проілюструвати процес виконання функції планування в громаді;

охарактеризувати механізм контролю за реалізацією планів соціально-економічного розвитку громади;

розкрити зміст актуалізації планової діяльності територіальної громади;

промоніторити виконання стратегії соціально-економічного та культурного розвитку територіальної громади.

Об'єктом даного дослідження є децентралізація як основа реформування місцевого самоврядування в Україні.

Предметом дослідження виступає територіальна громада та напрямки її розвитку в умовах реформи.

Методи досліджень. У ході написання кваліфікаційної роботи використані такі методи: статистичні (табличний, графічний – для аналізу динаміки виконання доходів сільської ради, аналізу видаткової частини сільського бюджету), теорії економічної інформації (для формування таблиць вхідної інформації для проведення аналізу), порівняльного горизонтального, коефіцієнтного, статистичного аналізу (для аналізу видатків бюджету за економічною класифікацією).

Інформаційна база. Дослідженню проблеми планування розвитку громади в умовах децентралізації присвячені праці таких вчених, як: Л. Белей [11], А. Ткачук, В. Кашевський, П. Мавко [23], В. Куйбіда [28] тощо. Незважаючи на сучасний доробок з даної проблематики, потребують подальшого дослідження питання актуалізації планової діяльності територіальної громади.

Інформаційною базою виступали підручники, посібники, нормативно-правові документи, статистичні матеріали Нської сільської ради

НАЗВАського району Полтавської області (додатки В, Д, Е), матеріали науково-практичних конференцій, наукові праці та ін.

Елементи наукової новизни. Окремі положення і висновки кваліфікаційної роботи мають наукову і практичну цінність. До елементів наукової новизни можна віднести:

дістали подальшого розвитку:

концептуальні положення розвитку процесу стратегічного планування заради зниження соціальної напруги та створення довіри до влади в територіальній громаді; залучення інвестицій з різної джерел; зміцнення іміджу територіальної громади для її перспективного майбутнього.

Практична значущість одержаних результатів полягає в тому, що висновки кваліфікаційної роботи мають практичне спрямування та можуть бути корисними при вирішенні наукових та практичних завдань соціально-економічного, інвестиційного розвитку територіальних громад Полтавської області прописаних у їх довгострокових планах з урахуванням процесів реформи з децентралізації в Україні.

Апробація результатів роботи. За результатами проведеного дослідження опубліковані тези доповідей на теми: «Фінансове забезпечення стратегії розвитку сільської ради», які включені до збірника матеріалів щорічної студентської наукової конференції Полтавського державного аграрного університету (18 листопада 2021 р., м. Полтава) і «Умови сталого розвитку територіальної громади», які опубліковано у Збірнику матеріалів наукових досліджень молодих учених кафедри публічного управління та адміністрування «Територія науки» (листопад 2021 р.).

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг кваліфікаційної роботи складає 68 сторінок комп'ютерного тексту.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПЛАНУВАННЯ СОЦІАЛЬНО- ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ГРОМАДИ

1.1. Нормативно-правові та методичні основи планування соціально-економічного розвитку громад в умовах децентралізації

Основною метою реформи децентралізації в Україні є формування ефективного місцевого самоврядування для створення та підтримки повноцінного життєвого середовища для громадян, що проживають на даній території та надання високоякісних і доступних публічних послуг, а також узгодження інтересів держави та територіальних громад.

Децентралізація в нашій країні триває з 2014 року. Державна політика України у сфері місцевого самоврядування направлена на інтереси жителів територіальних громад та на децентралізацію влади – тобто передачу від органів виконавчої влади (держави) органам місцевого самоврядування (територіальним громадам) більшої частини повноважень, ресурсів та відповідальності. В основу цієї політики закладено положення Європейської хартії місцевого самоврядування та найкращий світовий досвід суспільних відносин у цій сфері [11].

Законодавчий фундамент для докорінної зміни системи влади та її територіальної основи на всіх рівнях почав формуватися з 2014 року. Першого квітня 2014 року Уряд ухвалив головний документ процесу реформування, а саме: Концепцію реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади (розпорядження КМУ №333-р), і затвердив План заходів щодо її реалізації (розпорядження КМУ №591-р від 18.06.2014). [44]. Щоб запровадити положення Концепції та завдань Плану заходів, необхідно було внести зміни до Конституції України та сформувати пакет нових законодавчих актів. Але Верховна Рада України не прийняла подані Президентом України зміни до Конституції щодо децентралізації.

Тому з 2014 року в нашій країні розпочалася реформа місцевого самоврядування в межах чинної Конституції. Перш за все було сформовано основний пакет нового законодавства, а саме:

Закони про внесення змін до Бюджетного та Податкового кодексів України – завдяки чому відбулася фінансова децентралізація [37, 38];

Закон «Про добровільне об'єднання територіальних громад» (05.02.2015) - дав змогу почати формувати спроможний базовий рівень місцевого самоврядування [40];

Закон «Про співробітництво територіальних громад» (17.06.2014) - створив механізм вирішення спільних проблем громад: утилізація та переробка сміття, розвиток спільної інфраструктури [41];

Закон «Про засади державної регіональної політики» - державна підтримка регіонального розвитку та розвитку інфраструктури громад [42].

Пакет законів щодо розширення повноважень органів місцевого самоврядування та оптимізації надання адміністративних послуг. Це дозволило передати територіальним громадам повноваження з надання основних адміністративних послуг: реєстрацію місця проживання, видачу паспортних документів, державну реєстрацію юридичних та фізичних осіб, підприємців, об'єднань громадян, реєстрацію актів цивільного стану, речових прав, вирішення земельних питань та інше.

На другому етапі процесу реформування Кабінет Міністрів України визначив децентралізацію в Україні одним з пріоритетних завдань, яке направлене на розвиток місцевого самоуправління і сприяє економічному розвитку країни в цілому. Минулий 2020 рік став ключовим у питанні формування нормативно-правових актів щодо місцевого самоврядування в нашій державі:

- 12 червня 2020 року Уряд затвердив новий адміністративно-територіальний устрій базового рівня. Відповідно до розпоряджень Кабінету Міністрів, після місцевих виборів в Україні створено 1469 територіальних громад.

- 17 липня 2020 року Верховна Рада України прийняла Постанову № 3650 «Про утворення та ліквідацію районів» відповідно до якої, тепер в Україні 136 районів замість 490 старих районів.

- 15 липня 2020 року Верховна Рада України прийняла Постанову № 3809 про призначення чергових місцевих виборів на 25 жовтня 2020 року.

- 16 липня 2020 року Верховна Рада України прийняла зміни до виборчого законодавства [15].

Ефективне місцеве самоврядування та забезпечення ним соціально-економічного розвитку своєї території має супроводжуватися збільшенням ресурсної та фінансової бази. Що стосується фінансової децентралізації, то було внесено зміни до Податкового та Бюджетного кодексів України, що дало змогу територіальним громадам отримувати більше фінансів для підвищення своєї економічної спроможності. Так починаючи з 1 січня 2015 року до місцевих бюджетів почали надходити такі доходи:

- 60 % від суми податку на доходи фізичних осіб
- 100 % податку на майно (земля, нерухомість, транспортні засоби)
- 100 % єдиного податку
- 5 % від суми акцизного податку з роздрібною торгівлі тютюновими, алкогольними та нафтопродуктами
- 100 % податку на прибуток підприємств і установ комунальної власності
- 100 % платежів за надання адміністративних послуг
- 25 % від суми екологічного податку

З метою підтримки процесу об'єднання громад держава виділяє територіальним громадам субвенції на розвиток освіти, медицини та для соціально - економічного розвитку території [37].

Завдяки децентралізації територіальні громади мають нові повноваження та можливості. Це забезпечення економічного розвитку громади завдяки інвестиційним коштам, що надходять ззовні та власних

надходжень бюджетних установ.

Децентралізовано повноваження у сфері архітектурно - будівельного контролю - надано право територіальним громадам самостійно визначати містобудівну політику.

Після прийняття законів щодо регулювання земельних відносин територіальні громади дістали право розпоряджатися землями за межами своїх населених пунктів.

Верховна Рада України прийняла закони, які дають можливість здійснення базових адміністративних послуг: реєстрацію нерухомості, бізнесу, місця проживання громадян – передавши їх на рівень громад.

Територіальним громадам надається широкий спектр власних повноважень, і перш за все це – планування соціально – економічного розвитку громад та вирішення питань щодо їх конкурентоспроможності, залучення інвестицій ззовні, розвиток підприємництва на території громади, а також, формування наповненого бюджету, управління матеріальними та земельними ресурсами, розвиток місцевої інфраструктури, надання якісних житлово-комунальних послуг населенню, утримання вулиць та доріг в гарному стані, організація пасажирських перевезень та громадська безпека і пожежна охорона. Це дозволить територіальним громадам розвивати населені пункти та забезпечити додатковими робочими місцями їх жителів, таким чином покращивши якість життя громадян [10].

Законодавчі акти, що регламентують питання планування соціально - економічного розвитку громад, можна умовно розділити на три блоки:

1. Нормативно-правові акти першого блоку визначають місце, роль територіальних громад в організації та здійсненні процесу управління адміністративно - територіальної одиниці, встановлюють умови, за якими органи місцевого самоврядування мають можливість самостійно розробляти і реалізовувати програми соціально - економічного розвитку територіальної громади. Основними законодавчими документами першого блоку є Конституція України, закони України «Про місцеве самоврядування в

Україні», «Про добровільне об'єднання територіальних громад», «Про засади державної регіональної політики», Закон України «Про регулювання містобудівної діяльності» [6].

Головним Законом України, а саме Конституцією України, визначено, що територіальні громади можуть самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України. Відповідно до Конституції України систему та гарантії місцевого самоврядування в Україні, засади організації та діяльності, правового статусу і відповідальності, повноваження органів та посадових осіб місцевого самоврядування визначено Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні». Основними з точки зору повноважень місцевої ради у сфері планування є стаття 26, стаття 27 та стаття 31 цього Закону, в яких визначено розроблення та затвердження планів соціально - економічного розвитку громади, місцевих містобудівних програм, встановлення правил щодо благоустрою території населеного пункту [39].

Закон України «Про засади державної регіональної політики» створив умови для довгострокового планування та визначив основні інструменти реалізації програм і джерела їх фінансування та механізми фінансування державної регіональної політики [42].

Не менш важливим законом є Закон України «Про регулювання містобудівної діяльності». Цим Законом визначено підхід до просторового планування території села, міста, району чи області та сформовано вимоги щодо генерального плану, зонування території, детальних планів забудови [48].

2. Нормативно - правові акти другого блоку формують основні засади планування на місцевому рівні (від національного рівня до рівня окремих населених пунктів). До них належать:

- Закони України: «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України», «Про стимулювання розвитку регіонів», «Про державні цільові програми» [43, 46].

- укази Президента України: «Про стратегію сталого розвитку «Україна2020», «Про стратегію розвитку України до 2020 року»;
- постанови Кабінету Міністрів України: «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року», «Про затвердження Порядку розроблення регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації, а також проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації зазначених регіональних стратегій і планів заходів» [49];
- розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції вдосконалення системи прогностичних і програмних документів з питань соціально-економічного розвитку України»;
- накази: Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо формування регіональних стратегій розвитку», Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо формування і реалізації прогностичних та програмних документів соціально-економічного розвитку об'єднаної територіальної громади» та ін. [5].

Закон України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України» визначає правові, економічні та організаційні засади формування та встановлює загальний порядок розроблення, затвердження та виконання прогностичних і програмних документів економічного й соціального розвитку територіальних громад, а також права та відповідальність всіх учасників планування соціального – економічного розвитку. Завдяки цьому Закону забезпечується розроблення взаємоузгоджених прогностичних і програмних документів економічного й соціального розвитку територіальних громад на коротко-, середньо- та довготривалий періоди [3].

3. Нормативно-правовими актами третього блоку є законодавчі акти, які визначають особливості участі у процесі формування та реалізації

програм місцевого розвитку юридичних і фізичних осіб:

- Закони України: «Про звернення громадян», «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», «Про статус депутатів місцевих рад»;

- постанови Кабінету Міністрів України «Про Порядок оприлюднення у мережі Інтернет інформації про діяльність органів виконавчої влади», «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики»;

- розпорядження Кабінету Міністрів України «Про роботу центральних і місцевих органів виконавчої влади щодо забезпечення відкритості у своїй діяльності, зв'язків з громадськістю та взаємодії із засобами масової інформації» [5].

Процес планування соціально-економічного розвитку в територіальних громадах регулюється наказом Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 30.03.2016 № 75 «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо формування і реалізації прогнозних та програмних документів соціально-економічного розвитку об'єднаної територіальної громади» [4].

Нова законодавча база в Україні створила належні умови та механізми для формування конкурентноспроможних територіальних громад, які об'єднали свої зусилля у вирішенні першочергових питань. Малочисельні сільські селищні ради об'єдналися, що дало змогу взяти на себе більшість повноважень, ефективно використовувати фінансові та матеріальні ресурси та нести відповідальність за свої дії перед людьми та державою. Це сприяє проведенню реформ у сфері охорони здоров'я, освіти, культури та соціальних послуг. Успіхи реформи місцевого самоврядування свідчать, що Україна обрала правильний шлях і треба рухатися ним і далі.

1.2. Сутність та принципи планування соціально-економічного розвитку громад

Планування соціально-економічного розвитку громади – це впорядкована діяльність, спрямована на обґрунтування та прийняття важливих рішень стосовно місцевого розвитку, впровадження важливих заходів, програм та проектів, які в майбутньому приведуть до бажаних змін стану території та громади вцілому. Планування соціально – економічного розвитку територіальної громади передбачає глибоке дослідження ситуації, проведення аналізу зовнішнього оточення території та її внутрішнього потенціалу, вивчення основних проблем громади, обґрунтування бачення розвитку та оцінку можливих стратегічних альтернатив. Планування побудоване на участі об'єктів територіальної громади, що сприяє врахуванню різноманітних інтересів та цінностей, прийняттю правильних рішень, на реалізації яких зосереджуються зусилля і ресурси головних учасників місцевого розвитку [4].

Планування соціально – економічного розвитку громади - це процес передбачення майбутнього, підготовки та прийняття рішень, формулювання цілей та визначення напрямків їх досягнення. Планування – це постійна розробка та коригування планів соціально – економічного розвитку громади, перегляд заходів щодо їх виконання шляхом безперервного контролю та оцінки змін, що відбуваються всередині та ззовні. Планування соціально – економічного розвитку територіальної громади охоплює систему довгострокових, середньострокових і короткострокових планів, проектів та програм. Розрізняють поточне, оперативне, перспективне та стратегічне планування. У всіх випадках план відображає прийняття господарських та інших рішень, фіксує потребу в ресурсах, обсяги фінансування, строки реалізації заходів, виконавців, гарантії відповідальності за невиконання. Отже, план соціально – економічного розвитку територіальної громади – це належним чином оформлене управлінське рішення, яке включає чітко

визначену мету, передбачення конкретних подій, шляхи та засоби досягнення мети [1].

План соціально – економічного розвитку територіальної громади – це:

- Показник готовності керівництва взяти на себе відповідальність за майбутнє територіальної громади;
- Найкращий у сучасних умовах інструмент зниження невизначеності зовнішнього середовища та формування сприятливого місцевого середовища, що дозволяє підвищити конкурентоспроможність і самостійність територіальної громади замість очікування дотації ззовні;
- Орієнтація конструктивного діалогу органів місцевого самоврядування, державної влади, населення та підприємств, що розміщені на території, з метою її розвитку;
- Ефективний засіб лобювання інтересів територіальної громади на регіональному та національному рівнях [31].

Сутність планування соціально – економічного розвитку громади:

1. Планування здійснюється «від майбутнього» а не від «досягнутого».
2. Формулюється головні цілі розвитку.
3. Головна мета визначається не вузьким колом спеціалістів, а групою, яка складається з представників усіх основних секторів територіальної громади.
4. План не є жорстким ні за змістом, ні за термінами.
5. Застосовується проектний підхід до реалізації пріоритетів.
6. Здійснюється постійний моніторинг за процесом реалізації плану та аналіз змін у зовнішньому та внутрішньому середовищі.

Планування соціально – економічного розвитку територіальної громади:

- допомагає свідомо уявити що, навіщо і чого не треба робити;
- орієнтує на осмислення місцевого розвитку крізь призму головної мети;

- розглядає територію в контексті її зовнішнього середовища, концентрує увагу на зміцненні позицій у нестабільному оточенні;
- спрямовує щоденні рутинні дії на осмислений рух до заданої цілі;
- орієнтує на співробітництво для узгодження інтересів [1].

Територіальні громади відповідають за планування свого розвитку, за економічне майбутнє та добробут своїх жителів. Тому влада на місцях повинна розуміти особливості сучасного розвитку, володіти потрібними знаннями, інформацією, навичками та досвідом, щоб створити найкращу конкурентоспроможну громаду. В умовах децентралізації роль держави в місцевій економіці зменшилась. Тепер суб'єктами економічних відносин перш за все виступають окремі територіальні громади і підприємства. Ті органи місцевої влади, які хочуть підвищити добробут своїх жителів, на сьогоднішній день чітко розуміють, що для досягнення успіху територіальної громади їхні дії повинні бути наперед продуманими, запланованими інноваційними та направленними на результат [4].

Сьогодні в умовах реформування суттєво змінюється роль планування соціально – економічного розвитку територіальної громади. Воно є інструментом підвищення конкурентоспроможності громади, засобом згуртування учасників розвитку навколо нових ідей та довгострокових пріоритетів. Планування соціально – економічного розвитку територіальної громади є одним із основних етапів в місцевому розвитку, намаганням територіальних громад знайти адекватні механізми, що допоможуть швидко реагувати на часті зміни в політиці, економіці, екології та інших сферах нашого життя . Для того щоб бути спроможними і процвітати в нинішніх непростих умовах, територіальні громади мають бути далекоглядними, з легкістю сприймати зміни та впроваджувати їх в життя [25].

Використання планів соціально–економічного розвитку територіальної громади дає змогу врахувати всі зміни і складнощі, а також призведе до досягненні намічених цілей та результат, від досягнення яких залежить життя і розвиток всіх зацікавлених сторін. Планування соціально –

економічного розвитку територіальної громади – це необхідна умова забезпечення того, щоб діяльність органів місцевого самоврядування була поступальною, сталою, опиралась на раціональне використання фінансових і людських ресурсів та була максимально продуктивною [6].

Отже, коли ми говоримо про територіальну громаду в умовах сьогодення, то план соціально – економічного розвитку громади – це «задум» того, якою ми хочемо бачити свою громаду у майбутньому та яких умов життя своїх жителів ми хочемо досягти. Планування власного розвитку дозволяє територіальній громаді найкраще усвідомити цілі, зрозуміти власні конкурентні переваги, а також передбачити небезпеки та загрози, які можуть очікувати її в майбутньому. І найголовніше – це дозволяє ефективніше та економніше витратити внутрішні і зовнішні ресурси контролюючи їх використання [3].

Планування соціально – економічного розвитку територіальної громади ґрунтується на таких основних принципах: цілісності, об'єктивності, гласності, самостійності, науковості, рівності та дотримання загальнодержавних інтересів. Принципами розробки плану соціально – економічного розвитку громади є:

1. Партнерство – це означає, що до участі у цьому процесі запрошуються всі зацікавлені сторони – представники органів влади, громадських організацій, асоціацій, бізнес-спільнот, підприємці, активні представники громади тощо. У процесі планування має відбутись досягнення згоди між бізнесом, громадою та владою щодо майбутніх очікувань громади.

2. Прозорість та загальнодоступність полягає у забезпеченні прозорості процесів розроблення та реалізації планів та задумів, висвітленні їх у засобах масової інформації, широке обговорення результатів, доступність та можливість участі зацікавлених сторін.

3. Багатогранність – це означає що план соціально – економічного розвитку територіальної громади має бути розроблена таким чином, щоб найкраще поєднати економічні, соціальні та екологічні завдання.

4. Пріоритетність – це включення до плану соціально – економічного розвитку громади головних напрямків, реалізація яких дасть змогу забезпечити гармонійний розвиток території .

5. Результативність – забезпечує спрямування всіх заходів, внесених до програми, на досягнення поставлених цілей.

6. Об'єктивність – означає що вибір цілей будується на діагностиці внутрішніх та зовнішніх умов території, аналізі життєдіяльності громади.

7. Ефективність – полягає у визначенні кількісного виразу співвідношення витрат і результатів поліпшення економічного та соціального стану території.

8. Компетентність – це забезпечення відповідності кола питань, на вирішення яких спрямоване планування, та компетенції органів управління територіальним розвитком.

9. Спадкоємність – включає залучення до процесу розроблення представників усіх зацікавлених сторін задля забезпечення спадковості в реалізації розробленої стратегії.

10. Альтернативність – це опрацювання альтернативних варіантів при плануванні.

11. Ситуаційність – заключається у виявленні, оцінці, врахуванні впливу внутрішніх чинників та зовнішнього середовища, можливих варіантів розвитку залежно від їх комбінації.

12. Безперервність та гнучкість полягає у безперервному процесі зворотного зв'язку між етапами процесу планування через моніторинг та коригування. Підготовлений та затверджений довгостроковий план піддається постійному моніторингу, аналізу та коригуванню. Кожен виконаний проект і кожне економічне покращення змінює середовище в майбутньому.

13. Відповідність бюджету. План соціально – економічного розвитку громади має бути повністю інтегрована до бюджетного процесу, що забезпечить відповідність запланованих заходів, спрямованих на досягнення

цілей, наявним фінансовим ресурсам та не дозволить їм перетворитися на «пусті побажання».

14. Орієнтація на потреби й інтереси людей. Ефективний план вимагає підходу, що ставить людей у центр уваги і забезпечує довготермінове покращення становища для громади.

15. Цілісність та інтегрованість – означає що розробка плану громади здійснюється із урахуванням пріоритетів розвитку держави та регіону. Принцип визначає дотримання регіональних та загальнодержавних інтересів, а також використання системного підходу до побудови планів вищого чи нижчого рівня [4].

Таким чином, сучасний план соціально – економічного розвитку територіальної громади повинен містити ясні цілі, досягнення яких є вирішальним для найкращого результату місцевого розвитку, підтримувати громадську ініціативу, направляти головні зусилля в потрібний час у потрібному місці, використовувати мінімум ресурсів для досягнення максимальних результатів, адаптувати громаду до зовнішніх змін, спрямовувати дії територіальної громади у потрібному напрямку, визначати коректну послідовність дій, забезпечувати гарантовані ресурси.

Висновки до розділу 1

В Україні здійснюється найважливіша реформа, яка стосується зміни адміністративно-територіального устрою, повноважень, формування ресурсів та відповідальності місцевих громад за власний розвиток. Реформа передбачає створення спроможних громад з можливостями самозабезпечення та саморозвитку. Таких територіальних громад, які за рахунок власних ресурсів зможуть вирішувати питання місцевого значення. Громада має стати культурним центром з розвиненою соціальною сферою громади, освітнім та духовним центром виховання молодого покоління, екологічного

виховання дорослих і дітей. Такі умови може створити та підтримувати тільки активна й відповідальна громада, як учасник процесу прийняття рішень, що усвідомлює власну місію подальшого розвитку та забезпечує наступність в діяльності органів самоврядування [5].

Державна політика України у сфері місцевого самоврядування спирається на інтереси жителів територіальних громад і передбачає децентралізацію влади - тобто передачу від органів виконавчої влади органам місцевого самоврядування значної частини повноважень, ресурсів та відповідальності. Реформа розпочалася в 2015 році з прийнятого Верховною Радою України 15 лютого 2015 року Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» №157-VIII.

Перспективний план формування територій громад Полтавської області було розроблено у відповідності до вищезазначеного Закону України та постанови КМУ від 08 квітня 2015 року №214 «Про затвердження Методики формування спроможних територіальних громад».

Відповідним рішенням Полтавської обласної ради від 23 вересня 2015 року №216 «Про внесення змін до Перспективного плану формування територій громад Полтавської області» було схвалено перелік запропонованих спроможних територіальних громад Полтавської області Перспективного плану формування територій громад Полтавської області в новій редакції, зокрема по НАЗВАському району до переліку запропонованих потенційних громад увійшли: НАЗВАська, Комишнянська та Великосорочинська територіальні громади. Прийнятим рішенням щодо змін до Перспективного плану у НАЗВАському районі створена Ромоданівська селищна об'єднана територіальна громада. Таким чином, на даний час на території НАЗВАського району створено чотири територіальні громади: НАЗВАська, Комишнянська, Великосорочинська та Ромоданівська територіальні громади.

В процесі децентралізації відбуватиметься збільшення бюджетних можливостей, передача великої кількості повноважень органу місцевого

самоврядування, що дасть можливість краще вирішувати проблеми територіальної громади . Джерелами фінансування проектів всіх напрямків тепер можуть бути бюджети різних рівнів та міжнародні грантові програми.

Головними пріоритетами діяльності територіальних громад є забезпечення подолання негативних явищ в усіх сферах життя громадян, закріплення позитивних тенденцій сталого економічного зростання у бюджетній сфері із врахуванням реальних фінансових можливостей місцевого бюджету. В цей час перед місцевою владою стоїть головне завдання – забезпечити подальший економічний, соціальний, культурний і гуманітарний розвиток територіальної громади.

Завдяки правильному плануванню соціально – економічного розвитку своєї діяльності територіальна громада має стати культурним центром з розвиненою соціальною сферою, освітнім та духовним центром виховання молодого покоління, екологічного виховання дорослих і дітей. Такі умови може створити та підтримувати тільки активна й відповідальна громада, як учасник процесу прийняття рішень, що усвідомлює власну місію подальшого розвитку та забезпечує наступність в діяльності органів місцевого самоврядування. Показником виконання плану соціально – економічного розвитку територіальної громади є забезпечення високої якості життя громадян та задоволеність населення комфортним життям.

РОЗДІЛ 2

СТАН ПЛАНУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ГРОМАДИ

2.1. Виконання функції планування в громаді

Для того, щоб планувати щось на майбутнє, слід зрозуміти, де ми є сьогодні. Це стосується і плану соціально – економічного розвитку територіальної громади. Він відображає прийняття господарських та інших рішень, фіксує потребу в ресурсах, обсяги фінансування, строки реалізації заходів, виконавців, шляхи та заходи досягнення мети. Перш ніж будувати плани, необхідно провести детальну діагностику поточного стану територіальної громади. Це багатостороннє дослідження стану території, вивчення та аналіз потенціалу і можливостей громади. Діагностика поточного стану території повинна базуватися на комплексному підході і починається з підготовки паспорту громади. Головною ціллю формування паспорту територіальної громади є як можна краще відобразити стан розвитку громади та передувати процесу планування соціально – економічного розвитку. Дослідження та базова оцінка стану території ґрунтується на статистичній інформації. Ця статистична інформація представлена взаємопов'язаними показниками, їх співвідношенням та оцінкою, а також висновками, які й будуть покладені в основу паспорту громади [25].

Гаркушинська сільська рада НАЗВАського району Полтавської області є органом місцевого самоврядування, що представляє територіальні громади сіл Г і Р. З 2021 року реорганізована та входить до складу НАЗВАської територіальної громади. Сільська рада розташована на лівому березі річки Хорол в лівобережній частині України на відстані в 100 км від обласного центру – м.Полтава та примикає до районного центру – м. НАЗВА. До складу Нської сільської ради входять два населених пункти – села Г та Р. Чисельність наявного населення села Г становить 1367 чоловік,

села Р – 112 чоловік. На території територіальної громади зареєстровано громадян працездатного віку в кількості 761 осіб, пенсіонерів – 550, дітей шкільного віку – 113 та дошкільнят – 55 дітей. По Гаркушинській сільській раді обліковується 696 домоволодінь, в т.ч. по с.Г – 615 та по с.Р – 81. Село Г є адміністративним центром сільської ради. Воно розташоване в південно-східній частині НАЗВАського району, в 5 км від залізничної станції НАЗВА та в 1 км від територіальної автомобільної дороги Т-17-15 (НАЗВА-Хорол). На даний час село сполучене з містом НАЗВА автобусним маршрутом. Площа села Г складає 653,0 га, села Р – 312,0 га. Загальна площа Нської сільської ради становить 3791,1200 га, з них:

- сільськогосподарські підприємства – 2125,1970 га;
- громадяни, яким надані землі у власність і користування – 671,2193 га;
- заклади, установи, організації – 10,8381 га;
- промислові та інші підприємства – 0,3001 га;
- підприємства та організації транспорту, зв'язку – 76,2766 га;
- частини, підприємства, організації, установи, заклади оборони – 5,93 га;
- водогосподарські підприємства – 7,4068 га;
- підприємства, що повністю належать іноземним інвесторам – 0,5361 га;
- землі запасу та землі не надані у власність та користування – 893,4160 га.

Сільська рада розташована поруч з містом НАЗВА, яке є курортом державного значення і відоме такими природними курортно - рекреаційними ресурсами як мінеральні води, зелені насадження, сприятливі кліматичні умови. З північної сторони села Г за річкою Хорол розташований ландшафтний заказник місцевого значення «Ярмаківський». Територія заказника являє собою лісовий масив, розташований на правому березі річки

Хорол і включає в себе частину затоки ріки, покритої заростями очерету, а також низькі заплавні луки.

Село Г та Р електрифіковане та газифіковане, частина доріг з твердим покриттям. Центральна частина села обладнана централізованим водопостачанням, яке забезпечується використанням двох свердловин, що розташовані в центрі села, та однієї водонапірної башти. В селі Р централізоване водопостачання відсутнє.

На території Нської сільської ради працюють відділення поштового зв'язку, сільський будинок культури на 400 місць, лікарська амбулаторія, дошкільний навчальний заклад на 25 місць, спеціалізована школа I-III ступенів та приватні заклади торгівельного обслуговування. На території громади здійснює свою діяльність сільськогосподарське підприємств ТОВ Агрофірма «Прихоролля» що підпорядковується Агропромхолдингу «Астарта-Київ». Вона обробляє 1536,7263 га ріллі, в тому числі й орендовані земельні частки (паї).

Підготовка проекту Програми соціально – економічного розвитку територіальної громади розпочинається з ґрунтовної аналітичної роботи, в процесі якої вивчається стан розвитку відповідних галузей місцевого господарства, аналізуються результати фінансово - господарської діяльності підприємств та організацій, що розташовані на території громади, оцінюються місцеві матеріальні, фінансові, трудові та інші ресурси, необхідні для реалізації програми, підсумовуються результати виконання раніше прийнятих програм. На основі проведеного аналізу територіальна громада визначає основні показники соціально - економічного та культурного розвитку громади. Програма соціально – економічного розвитку територіальної громади розробляється відповідно до вимог чинного законодавства України і визначає цілі та завдання соціальної та економічної політики місцевої влади на конкретний рік та спрямована на зменшення негативного впливу фінансово – економічної кризи, створення сприятливих

умов для розвитку громади, з метою формування якісного та безпечного середовища життєдіяльності громадян [1].

Для втілення в життя планів соціально – економічного розвитку територіальної громади необхідні кошти. Джерелами фінансування заходів запланованих на бюджетний рік є надходження доходів до місцевого бюджету громади, залучені кошти зі сторони від інших підприємств та організацій, міжбюджетні трансферти, гранти та інвестиції. Фінансова самодостатність - це можливість самостійно забезпечувати виконання повноважень і надавати послуги населенню не нижче визначеного рівня. Фінансове забезпечення сільської ради реалізується через формування місцевого бюджету. Принципи формування сільського бюджету ґрунтуються на зустрічному характері фінансових потоків (податки - відрахування). Формування бюджету Нської сільської ради проводиться на підставі Бюджетного та Податкового кодексів України.

Згідно Бюджетного кодексу України всі доходи місцевого бюджету поділяються на:

- податкові надходження – це загальнодержавні та місцеві податки та збори (обов'язкові платежі);
- неподаткові надходження – це доходи від власності та підприємницької діяльності, адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційної, господарської діяльності, інші неподаткові надходження;
  - доходи від операцій з капіталом;
  - трансферти – це кошти одержані від інших органів державної влади (дотації, субвенції, субсидії) [37].

Основною метою Нської сільської ради у податково-бюджетній сфері є підвищення ефективності фінансово-бюджетної діяльності, забезпечення стабільного функціонування територіальної громади шляхом зміцнення та збільшення дохідної частини сільського бюджету, підвищення ефективності, оптимізації раціонального використання бюджетних коштів. Фінансово-бюджетна діяльність – це основний інструмент регулювання та

стимулювання економічних і соціальних процесів в громаді, що реалізується за рахунок бюджетних ресурсів, власних коштів установ та благодійних коштів. Малий та середній бізнес, який діє на території територіальної громади, перетворюється на важливий сектор економіки, який забезпечує та суттєво впливає на формування дохідної частини бюджету Нської сільської ради.

Таблиця 2.1

**Доходи Нської сільської ради НАЗВАського району Полтавської області,
2016-2020 рр.**

Рік	Доходи	Сільський бюджет Нської сільської ради, тис. грн			
		план	факт	% виконання	+/-
2016	Всього:	1561,2	2378,3	152,3	817,1
	в т.ч. плата за землю	404,4	568,8	140,6	164,4
	акцизний податок	754,9	972,9	128,9	218,0
	єдиний податок	395,1	821,1	207,8	426,0
2017	Всього:	2100,0	2984,6	142,1	884,6
	в т.ч. плата за землю	407,7	625,8	153,5	218,1
	акцизний податок	824,9	947,6	114,9	122,7
	єдиний податок	795,7	1268,9	159,5	473,2
2018	Всього:	3060,0	4884,3	159,6	1824,3
	в т.ч. плата за землю	1138,0	2076,8	182,5	938,8
	акцизний податок	840,0	1323,5	157,5	483,5
	єдиний податок	1075,2	1473,2	137,0	398,0
2019	Всього:	2903,2	3967,6	136,7	1064,4
	в т.ч. плата за землю	618,3	707,5	114,4	109,2
	акцизний податок	634,1	1146,3	180,8	512,2
	єдиний податок	1649,6	2106,5	127,7	456,9
2020	Всього:	3700,0	3160,5	85,4	539,5
	в т.ч. плата за землю	598,3	699,9	117,0	101,6
	Акцизний податок	1006,0	941,0	93,5	-65,0
	Єдиний податок	2088,7	1511,3	72,3	-577,4
Разом		13324,4	17375,3	130,4	4050,9

Фінансове забезпечення Програми соціально – економічного та культурного розвитку громади можливо завдяки податків та зборів, що надходять до сільського бюджету територіальної громади. Нська сільська рада є бюджетною установою, яка фінансується з місцевого бюджету. Значну частку доходів загального фонду місцевого бюджету становить плата за

землю, єдиний податок та акцизний податок з реалізації палива (табл. 2.1, 2.2).

Найбільшими платником податків за землю та єдиного сільськогосподарського податку є ТОВ Агрофірма «П» Астарта Київ, що здійснює свою господарську діяльність на території Нської сільської ради, а також ФОП Прізвище, який орендує значну кількість земель на території громади.

Таблиця 2.2

**Видаткова частина сільського бюджету Нської сільської ради
НАЗВАського району Полтавської області, 2015-2020 рр., тис. грн**

Напрями видатків	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р
Орган місцевого самоврядування	577,5	673,9	1109,4	1633,7	1608,5	2133,2
Благоустрій села	21,6	53,6	74,4	364,1	349,3	179,7
Транспортно-дорожнє господарство	25,4	418,9	139,0	446,5	-	367,2
Об'єкти соціальної сфери	114,4	413,6	1078,9	1478,1	1254,2	2110,9
Соціальне забезпечення населення	-	109,1	158,3	16,2	31,2	40,8
Розробка схем масового застосування	-	172,9	-	-	-	-
Інші субвенції	22,2	33,9	60,5	-	-	-
Всього	761,1	1875,8	2620,5	3938,6	4355,4	4831,8

Єдиний податок надходить від фізичних осіб підприємців, які зареєстровані на території територіальної громади та НАЗВАського приватного орендного сільськогосподарського інкубаторно-птахівничого підприємства. Платниками акцизного податку на пальне виступають ряд заправок, що розміщені на землях Нської сільської ради і належать ТОВ «Назва1» та «Назва2».

Також джерелом фінансування заходів передбачених планом

соціально-економічного розвитку Нської сільської ради є кошти залучені зі сторони, а саме кошти сплачені ТОВ Агрофірма «П» Астарта Київ на вирішення проблем в соціально-економічній сфері села відповідно до площі земель, які обробляє дане господарство (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

**Видатки бюджету за економічною класифікацією по Нській
сільській раді НАЗВАського району Полтавської області,
2015-2020 рр., тис. грн**

Напрями видатків	Роки					
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Заробітна плата	516,5	605,0	1011,6	1357,9	1593,0	2036,6
Оплата за енергоносії	30,6	32,5	51,2	54,0	50,8	47,6
Оплата за послуги	35,9	25,8	122,6	101,9	78,0	137,3
Поточний ремонт доріг	-	418,9	139,0	446,5	-	367,2
Поточний ремонт приміщень	-	-	662,9	1383,9	761,2	803,4
Придбання предметів, матеріалів	33,4	287,8	288,7	444,3	18,9	21,4
Реалізація державних програм	144,7	224,8	60,5	-	-	-
Матеріальна допомога учасникам АТО, ЧАЕС	-	10,0	20,2	16,2	31,2	40,8
Соціальні пільги населенню	-	99,1	138,1	-	-	-
Придбання основних засобів	-	171,9	9,8	-	50,0	70,0
Капітальний ремонт	-	-	115,9	94,2	688,4	16,4
Будівництво, реконструкція	-	-	-	39,7	1083,9	1291,1
Всього витрат	761,1	1875,8	2620,5	3938,6	4355,4	4831,8

Зміцнення фінансової основи Нської сільської ради дасть можливість спрямувати видатки сільського бюджету на виконання Програми соціально-економічного та культурного розвитку громади, яка направлена на збереження і розвиток людського та соціального капіталу, шляхом підвищення ефективності і стабільності соціального захисту населення, медичного обслуговування та надання якісних освітніх послуг.

В зв'язку з внесенням змін до Бюджетного та Податкового кодексів збільшилися надходження до місцевого бюджету Нської сільської ради. Що в свою чергу дозволило витратити більше коштів на фінансування нагальних питань.

Так порівняно з 2015 роком видатки сільського бюджету щорічно

збільшувалася майже вдвічі і в 2020 році склали 4831,8 тис. грн. Найбільшу питому вагу склали витрати на об'єкти соціальної сфери, а саме на заклади освіти, охорони здоров'я та культури. Збільшилися видатки на ремонт сільських доріг та об'єктів благоустрою.

Проаналізувавши видаткову частину сільського бюджету в розрізі економічної класифікації видатків можна зробити висновок, що найбільша питома вага припадає на оплату праці працівників, будівництво та ремонт об'єктів соціальної сфери села. Збільшення надходжень до місцевого бюджету дозволило побудувати водонапірну башту та водогін в селі Г, зробити поточний ремонт дорожнього покриття по селах Нської сільської ради і відремонтувати приміщення дитячого садка, школи, амбулаторії та будинку культури.

2.2. Контроль за реалізацією планів соціально-економічного розвитку громади

Відповідно до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» (стаття 42) сільському голові надано коло повноважень, а саме: визначення напрямів розвитку місцевості, планування соціально – економічного розвитку, складання та виконання бюджетів. Відповідно до пункту 9 вказаної вище статті 42 Закону сільський голова організовує роботу виконавчого комітету та спеціалістів з підготовки відповідних проектів програм [39].

Планування соціально–економічного розвитку Нської сільської ради на наступний рік розпочинається в четвертому кварталі поточного року з розроблення бюджетних запитів на майбутні п'ять років. Основною метою планування соціально – економічного розвитку громади є забезпечення зростання рівня життя громадян і підвищення його якості шляхом вирішення низки соціальних проблем, суттєвого зростання обсягів залучення інвестицій, в результаті розвитку конкурентоспроможного сільськогосподарського

виробництва та захист інтересів майбутніх поколінь, включаючи їх потребу в безпечному і здоровому довкіллі. Поліпшення житлово - побутових умов сільського населення є одним з найактуальніших завдань подальшого соціально - економічного розвитку територіальної громади. Більша частина об'єктів соціальної сфери на території Нської сільської ради не відповідає сучасним вимогам через зношеність, застарілість, низький рівень інженерної оснащеності. Це створює неприйнятні умови проживання молоді в сільській місцевості та є причиною переїзду в місто для постійного проживання. Здоров'я населення є важливою цінністю та передумовою економічної продуктивності та процвітання нації. Тому здоров'я людини – це один з пріоритетів розвитку, який передбачає, що кожен мешканець має право на високі стандарти охорони здоров'я і доступ до якісної медичної допомоги [25].

З метою поліпшення управління соціальним розвитком громади створюється комісія, яку очолює сільський голова. До її складу залучаються посадові особи сільської ради, депутати сільської та районної ради, члени виконкому, представники закладів освіти, охорони здоров'я, культури, сільськогосподарських і комунальних підприємств, приватні підприємці та представники від громадськості. На першому засіданні комісії розглядаються організаційні питання та визначаються обов'язки і послідовність дій всіх членів комісії та терміни виконання розробки Програми соціально – економічного та культурного розвитку Нської сільської ради. Спочатку виявляють та обґрунтовують найважливіші проблеми громади, які мають пріоритетне значення. Головними проблемами, що потребували першочергового вирішення стали:

- капітальний та поточний ремонт дорожнього покриття сільських доріг;
- будівництво та капітальний ремонт водопровідної мережі села Г та села Р;

- впорядкування стихійного сміттєзвалища та організація вивезення.

Потім ці питання виносять на розгляд жителів територіальної громади,

які мають переважне право вирішувати як розпоряджатися коштами місцевого бюджету. З метою визначення думки жителів громади щодо проблем, які вони вважають найбільш серйозними, щодо їхнього бачення територіальної громади в майбутньому, представниками комісії було розроблено анкету та проведено опитування громадян. В результаті чого отримали узагальнену інформацію, яка відображає загальну думку представників різних соціальних груп громадськості.

Проаналізувавши думку громади формується проект Програми соціально – економічного та культурного розвитку Нської сільської ради з подальшим винесенням на розгляд сесії сільської ради. Затвердження цієї Програми на наступний рік відбувається в грудні поточного року разом із затвердженням сільського бюджету Нської сільської ради на наступний бюджетний період. Адже завдання і заходи Програми соціально – економічного та культурного розвитку територіальної громади повинні бути узгоджені з бюджетом сільської ради на відповідний рік. У процесі виконання Програма соціально – економічного та культурного розвитку Нської сільської ради може уточнюватися. Зміни та доповнення до Програми затверджуються на черговій сесії сільської ради за поданням сільського голови.

На 3 сесії 7 скликання від 22.12.2015 р. при формуванні сільського бюджету на 2016 рік було затверджено Програму соціально – економічного та культурного розвитку Нської сільської ради на 2016 рік. Для забезпечення сталого економічного і соціального розвитку Нської сільської ради, на основі проведеного аналізу результатів розвитку за попередні роки, враховуючи нагальні потреби і можливості сільського бюджету району на 2016 рік було визначено основні пріоритетні завдання та розроблено заходи щодо їх реалізації. Відповідно до цієї програми в першу чергу необхідно було розробити генеральний план села Г та села Р. Тому що забезпечення розроблення містобудівної документації на території Нської сільської ради є одним з головних напрямів роботи для системної реалізації державної і

регіональної політики, динамічного збалансованого соціально-економічного розвитку території, гармонійного узгодження інтересів всіх зацікавлених сторін та ефективної взаємодії влади, бізнесу і громадськості, що дасть можливість залучення інвестицій у розвиток територіальної громади. З цією метою виділили кошти на виговлення топографічного та генерального планів села Г та села Р в сумі 324773,00 грн. Розвиток інфраструктури – є запорукою розвитку територіальної громади. Дорожньо-транспортний комплекс є важливою складовою у структурі Нської сільської ради який спрямований на задоволення потреб населення громади у якісному та безпечному обслуговуванні транспортними засобами. З цією метою було виділено з сільського бюджету кошти і проведено капітальний ремонт дорожнього покриття асфальтних доріг по селі Г на суму 599715,00 грн.

З метою вирішення завдань по удосконаленню дорожньо - транспортної інфраструктури та технічного переоснащення житлово - комунальної галузі в Програмі соціально – економічного та культурного розвитку Нської сільської ради на 2017 рік передбачено продовжувати поточний ремонт сільських доріг. На ці цілі було витрачено кошти на ямковий ремонт асфальтних доріг по с. Р в сумі 138951,00 грн. Також було заплановано і виконано капітальний ремонт водогону по вулиці К с. Г на суму 115867,00 грн.

Програма соціально – економічного та культурного розвитку Нської сільської ради на 2018 рік передбачала заходи по підготовці до будівництва водонапірної вежі, а саме виготовлення проектно-кошторисної документації. Також заплановано поточний ремонт ґрунтових доріг села Г та села Р. На підсипку ґрунтових доріг сільської ради щебенем протягом 2018 року було використано кошти в сумі 172000,00 грн та проведено поточний ямковий ремонт асфальтних доріг по с. Г на суму 274523,00 грн.

Житлово - комунальне господарство, як основа соціальної сфери життя людини, є однією з найменш сучасно оснащених об'єктів. Кризові явища в

суспільстві та нестача бюджетних фінансових ресурсів призвели до подальшого суттєвого загострення цієї проблеми на території сіл Г та Р. З метою розвитку комунальної інфраструктури в Програмі соціально – економічного та культурного розвитку Нської сільської ради на 2019 рік ключовим завданням виступало будівництва водонапірної вежі в с. Г. На ці цілі було направлено коштів в сумі 1003360,00 грн. Також виконано капітальний ремонт водогону по вулиці Шевченка с. Г на суму 195368,00 грн. За допомогою ТОВ Агрофірма «П», яка виділила техніку та людські ресурси було впорядковано стихійне сміттєзвалище, що утворилося на території с. Г.

Протягом 2020 року значну частину сільського бюджету, а саме 1291092,00 грн було виділено на будівництво водопровідної мережі вулиць села Г де було відсутнє водопостачання. Проводили роботи по підтримці дорожнього покриття асфальтних та ґрунтових доріг, шляхом ямкового ремонту по с. Г та с. Р на суму 367151,00 грн.

В кінці року, в зв'язку з реорганізацією Нської сільської ради шляхом об'єднання, було укладено договір про співпрацю територіальних громад, що ввійшли до складу НАЗВАської територіальної громади з метою організації вивезення твердих побутових відходів від населення на легалізоване сміттєзвалище (додаток А).

Після реформування територіальної громади Нської сільської ради за перше півріччя 2021 року до бюджету НАЗВАської міської територіальної громади від платників податків, що знаходяться на території села Г та села Р, надійшло коштів в сумі 2838,40 тис. грн. З них 85,3 % в сумі 2421,70 тис. грн. використано на фінансування видатків даної території. Найбільше коштів направлено на Гську гімназію в сумі 1460,60 тис грн., що становить 60,3 % загальної суми видатків. На другому місці утримання органів місцевого самоврядування – 14,9 %, що складає 359,80 тис. грн. Найменше коштів виділено на заклади охорони здоров'я та соціального захисту, відповідно 2,5 % та 3,3 %, що негативно характеризує систему управління територіальною

громадою. Враховуючи кризовий стан в якому знаходиться наша країна на сьогоднішній день медицину та соціальний захист населення необхідно фінансувати в найбільшій кількості.

В умовах децентралізації велика кількість повноваження була передана територіальним громадам, але не встановлені обмеження щодо, наприклад, чисельності штатів територіальної громади та граничного розміру заробітної плати посадових осіб місцевого самоврядування. Що призвело до витрачання левої частки бюджетних коштів на утримання адміністрації територіальної громади.

Висновки до розділу 2

Отже, планування соціально – економічного розвитку територіальної громади є одним з головних складових діяльності територіальної громади. В Гаркушинській сільській раді цей процес перш за все розпочався зі створення паспорту територіальної громади – це базовий документ, що дає можливість проаналізувати ситуацію ззовні та всередині та який охоплює всі важливі аспекти життєдіяльності і розвитку місцевості. Правильно зроблений і адекватно використаний аналіз території дозволив краще зрозуміти реальний стан та тенденції в економічній, соціальній та екологічній сферах територіальної громади. Процес планування соціально–економічного розвитку громади ґрунтується на аналізі показників бюджетних запитів, що передують складанню проекту сільського бюджету на бюджетний рік. Важливим етапом планування соціально – економічного розвитку територіальної громади є формування бюджетних програм та паспортів бюджетних програм на поточний рік, згідно яких фінансується план соціально – економічного розвитку громади і втілюється в життя. Створює основу для своєчасного виявлення бажаних і небажаних змін у громаді, для прийняття обґрунтованих рішень.

Внесення змін до Податкового та Бюджетного кодексів України дало можливість Нській сільській раді наповнити місцевий бюджет більшою мірою. Що дозволило використовувати кошти не тільки на першочергові цілі – заробітну плату працівників установи та на оплату енергоносіїв, а й направити кошти на розвиток села: будівництво, реконструкцію та капітальний і поточний ремонт об'єктів соціального значення. Дозволило направити кошти на виготовлення сучасної містобудівної документації, адже її відсутність призводила до хаотичної забудови села Г та села Р, використання територій не за призначенням, виникнення труднощів в інженерному забезпеченні об'єктів.

Програма соціально–економічного та культурного розвитку Нської сільської ради тісно пов'язана з сільським бюджетом територіальної громади на відповідний бюджетний рік. Планування проводиться на один рік, але це дає змогу під заплановані заходи передбачити кошти, які безпосередньо надійдуть до місцевого бюджету в поточному році. В результаті чого Програма соціально–економічного та культурного розвитку Нської сільської ради виконується щорічно стовідсотково. Недолік планування соціально – економічного розвитку Нської сільської ради є короткотривалість та недотримання всіх етапів процесу планування Програми соціально–економічного та культурного розвитку територіальної громади. Також відсутність в штаті територіальної громади спеціаліста, який би займався безпосередньо плануванням, прогнозуванням та створенням стратегічних планів розвитку ради. Бо відсутність загальної стратегії розвитку територіальної громади на довгостроковий період стримує реалізацію інвестиційних проектів, залученням грантових коштів та використання території громади в повному обсязі.

РОЗДІЛ 3

УДОСКОНАЛЕННЯ ПЛАНУВАННЯ СОЦІАЛЬНО- ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ГРОМАДИ

3.1. Актуалізація планової діяльності територіальної громади

Згідно рішення другої сесії восьмого скликання НАЗВАської міської ради Полтавської області від 15 грудня 2020 року №14 «Про реорганізацію Біликівської, Вовнянської, Нської, Дібрівської, Зубівської, Кибинської, Петрівцівської, Слобідської, Хомутецької, Шахворостівської, Ярмаківської сільських рад шляхом приєднання до НАЗВАської міської ради» Гаркушинська сільська рада була реорганізована шляхом приєднання до НАЗВАської міської ради. В результаті чого все майно, фінанси, права та обов'язки сільської ради перейшли до правонаступника, а саме НАЗВАської міської ради.

В умовах завершення процесу децентралізації НАЗВАської міської територіальної громади першочергового значення набуває забезпечення соціальних стандартів, реалізація заходів з енергозбереження, а також пошук позабюджетних джерел економічного зростання території. Головною метою цієї реформи є створення умов для підвищення життєвого рівня населення громади. Вирішення соціальних проблем, підвищення ефективності роботи господарського комплексу можливе завдяки впровадженню нових високотехнологічних і енергозберігаючих технологій, виробництва нових видів продукції, ефективного використання фінансових, трудових, природних, мінерально - сировинних ресурсів, якими володіє НАЗВАська міська територіальна громада. В результаті приєднання до НАЗВАської міської ради фінансово спроможних сільських рад НАЗВАська міська територіальна громада стала ще більше самозабезпеченою та конкурентоспроможною громадою, яка за рахунок власних ресурсів зможе вирішувати всі питання місцевого значення.

Для цього необхідно розробити такий план соціально – економічного розвитку територіальної громади, щоб були враховані інтереси не тільки жителів міста НАЗВА, а й громадян сільських рад що приєдналися. Виконання цього плану повинно забезпечити активізацію економічної діяльності, сприяти підвищенню рівня життя населення завдяки розв'язання існуючих проблем, використання внутрішніх та зовнішніх можливостей території. При плануванні соціально – економічного розвитку територіальної громади НАЗВАська міська територіальна громада має переваги, адже вона орієнтована на стратегічне планування. Сутність стратегічного планування полягає в тому, що стратегічний план розробляється «від майбутнього», а не «від досягнутого».

Перспективне планування розвитку територіальної громади має ряд переваг, а саме:

- Стратегічний план, який розроблений відповідно до інтересів та перспектив громади, стабільніший, так як менш залежить від зміни керівництва. Кожна наступна управлінська команда змушена працювати на реалізацію стратегічного плану;

- Такий план є організуючим документом, який дозволяє використовувати наявні фінансові та інші ресурси цілеспрямовано, а значить ефективніше. Адже при складанні бюджету залученні спонсорських коштів і ресурсів в першу чергу спрямовуються на досягнення стратегічних цілей;

- Стратегічний план є узгодженим документом співпраці трьох секторів громади – місцевої влади, підприємств та громадськості;

- Стратегічне планування, як спільна праця громади над визначенням власного кращого майбутнього і його досягненням, ефективно сприяє самоусвідомленню територіальної громади та її ґрунтуванню;

- Сформований стратегічний план розвитку забезпечує громаді кращий доступ до грантів та кредитних ресурсів, які надаються різними фінансовими організаціями.

- Стратегічне планування призначене для вирішення лише докорінних проблем громади. Воно стосується безробіття, бідності, економічного занепаду, екологічних загроз . Стратегічний план спрямовується на вирішення виключно тих завдань, які підтримуються всією громадою [1].

В процесі стратегічного планування розвитку НАЗВАська міська територіальна громада дотримується трьох умов сталого розвитку — це екологічна, економічна та соціальна стала:

1. Екологічна сталість – це виконання завдань, які, в першу чергу, позитивно вплинуть на навколишнє середовище у майбутньому. Це не лише догляд та збереження довкілля, але й задоволення елементарних людських потреб у чистому повітрі, екологічно чистих харчових продуктах; забезпечення благоустрою територій, здійснення заходів із енергозбереження, забезпечення житлово-комунальних послуг, таких як водопостачання та водовідведення; поводження з твердими побутовими відходами.

2. Економічна сталість, яка є однією з важливих складових, що визначає економічний поступ розвитку територіальної громади. Досягненню економічної сталості передують створення сприятливого середовища для ведення бізнесу, залучення місцевих та іноземних інвестицій у місцеву економіку, надання максимального сприяння компаніям, які працюють на території територіальної громади, перепідготовка кадрів з урахуванням майбутніх потреб бізнесу, створення життєздатної у фінансовому відношенні економічної бази громади. Усі ці фактори впливають на створення робочих місць, а отже перешкоджатимуть відтоку населення з громади.

3. Соціальна сталість передбачає належне медичне обслуговування, безпечне і здорове житло, високоякісну освіту для всіх мешканців громади; підтримку громадської безпеки та правопорядку; зміцнення духу громади, її згуртованості, що породжує почуття приналежності до певної території, тобто розвитку локальної ідентичності; сприяння творчому вираженню,

збереження традицій [7].

Формулювання стратегічних цілей є довгостроковим завданням. В процесі реалізації стратегічних цілей можуть відбуватися певні зміни, з'являться нові ідеї і підходи, але кінцевий результат не повинен зазнавати суттєвих змін. Всі ці формулювання є єдиним цілим при пріоритетності стратегічного бачення. Підвищити якість життя населення територіальної громади - це перш за все, наявність високооплачуваної роботи, гарантовані якісні послуги охорони здоров'я, освіти та соціального захисту, комфортне житло, громадська безпека, можливість доступу до культурних надбань, організація дозвілля та відпочинку громадян, безпечне навколишнє середовище. Все це об'єднано в чотири основні стратегічні напрями:

Напрямок № 1 – розбудова інфраструктури територіальної громади та надання якісних послуг населенню.

Напрямок № 2 – розвиток економічного потенціалу, підприємництва та залучення інвестицій до місцевого бюджету.

Напрямок № 3 – забезпечення високих соціальних стандартів громадян.

Напрямок № 4 – безпечне та сприятливе довкілля для життя і здоров'я жителів територіальної громади [5].

Саме з дотриманням вищезазначених умов стратегічного планування 18 травня 2018 року сесія НАЗВАської міської ради затвердила головні стратегічні документи міста - Стратегію сталого розвитку НАЗВАського субрегіону до 2028 року та План реалізації Стратегії. Ця Стратегія узгоджена з основними положеннями Стратегії розвитку Полтавської області на період до 2020 року, яка була затверджена на двадцять шостій позачерговій сесії обласної ради шостого скликання від 16 січня 2015 року.

Метою Стратегії сталого розвитку НАЗВАського субрегіону є вирішення спільних проблем та реалізація спільних завдань стосовно ефективного розвитку продуктивних сил громади, раціонального використання ресурсного потенціалу, створення комфортних умов життя населення та забезпечення екологічної безпеки громадян. Все це можна

досягти через спільну реалізацію інтересів влади, громади та бізнесу.

Стратегія сталого розвитку НАЗВАського субрегіону спрямована на розвиток території, що прискорить зростання продуктивності місцевої економіки через запровадження інвестицій у нові та існуючі підприємства з високим потенціалом до зростання і створить умови для цього розвитку на довготривалий період.

Обґрунтування положень Стратегії сталого розвитку НАЗВАського субрегіону проводилося на основі результатів статистичних показників розвитку України, Полтавської області, аналітичної та оперативної інформації управлінь, відділів міськвиконкому, районної ради та районної державної адміністрацій, прогнозних розрахунків, чинних законодавчих і нормативних актів Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України, місцевих органів влади, враховуючи міжнародні правові акти і міжнародні угоди.

Процес стратегічного планування розвитку НАЗВАської міської територіальної громади можна представити як ряд кількох послідовних кроків: 1) організація роботи; 2) проведення стратегічного аналізу; 3) прогнози, моделювання сценаріїв і здійснення стратегічного вибору; 4) розробка плану дій (цілі, завдання); 5) громадське обговорення та ухвалення стратегії розвитку; 6) моніторинг і впровадження стратегічного плану.

У процесі стратегічного планування перед етапом аналізу існує підготовчий етап, а саме – організація роботи. Від належної організації залежить успішність як самого процесу, так і його безпосереднього результату – якісного стратегічного плану. Перший етап – організаційно-підготовчий. Він починається із готовності влади та громади професійно працювати над підготовкою місцевої стратегії. На цьому етапі приймається рішення про необхідність створення плану реалізації стратегічних напрямків економічного та соціального розвитку, вибираються експерти, залучається активісти громади та формується комітет стратегічного планування, а також розробляється графік роботи та створюються всі умови для забезпечення

організованого системного процесу [3].

Розпорядженням міського голови від 30.06.2016 р. № 34, з метою розробки Стратегії сталого розвитку НАЗВАського субрегіону створено Робочу групу зі стратегічного планування за участі представників управлінь, відділів міськвиконкому, голів суміжних сільських рад, депутатів НАЗВАської міської ради, підприємців та керівників найбільших підприємств, що здійснюють свою діяльність на території громади, представників громадських організацій. Створена Робоча група з розробки Стратегії розвитку міста з 30 осіб на чолі з міським головою. З огляду на те, що в перспективі НАЗВА розширить межі, до складу групи були включені сільські голови територіальних громад, що знаходяться поблизу міста. Стратегія сталого розвитку НАЗВАського субрегіону є спільним планом дій для майбутньої новоствореної територіальної громади. Особливістю цього документу буде територія охоплення перспективної співпраці.

Початок процесу стратегічного планування зроблений місцевою владою в рамках стандартних управлінських процедур. Перше засідання Робочої групи зі стратегічного планування відбулося 12 липня 2016 року. Розпочато роботу над розробкою Стратегії сталого розвитку НАЗВАського субрегіону з організації процесу опитування підприємців і жителів територіальної громади, підготовки аналітичних документів, збору інформації про економічний розвиток міста та аналіз результатів, підготовка Профілю громади. Опитування жителів територіальної громади проводилося не тільки з метою отримання абсолютно надійних кількісних даних, а й з метою виявлення певних тенденцій, переваг в громадській думці населення. Процес опитування громадян організовано у вигляді анкетування через відділ освіти міської ради. Система освіти пов'язана з більшою частиною мешканців через сім'ї, в яких разом з батьками різного віку і соціальних груп є й бабусі і дідусі, родичі. Результатом анкетування є охоплення різних груп населення територіальної громади. Дуже важливим є також опитування фізичних осіб - підприємців. Потреба у такому опитуванні виникає тому, що

офіційна статистика не містить інформації про ситуацію у малому і середньому бізнесі. Тому іншого способу довідатись про цю ситуацію, аніж спитати безпосередньо у самих підприємців, не існує. Іншою важливою перевагою такого опитування є можливість отримати від фізичних осіб - підприємців оцінку підприємницького клімату, а також неформальну оцінку діяльності органів державної та місцевої влади. Також були зібрані статистичні дані та загальну інформацію про громаду, демографічну характеристику, зайнятість населення та ринок праці, дані з економічної ситуації та економічного розвитку, наявні ресурси, історична спадщина та географічні переваги.

Наступним, після підготовчого етапу стратегічного планування є стратегічний аналіз середовища. Стратегічний аналіз складається з аналізу соціально-економічного та екологічного стану територіальної громади. Це надзвичайно важливий етап формування стратегічного плану розвитку, який вимагає уважного спостереження за процесами, які відбуваються у внутрішньому і зовнішньому середовищі, оцінки факторів та загроз, а також встановлення зв'язку між сильними і слабкими сторонами території. При стратегічному плануванні середовище вивчається для того, щоб визначити головні цілі розвитку та забезпечити успішне просування до поставлених цілей, розробити стратегію взаємодії з елементами зовнішнього середовища, що забезпечує території найбільш комфортне існування [18].

Інформаційною основою для проведення аналізу є:

- генеральний план території;
- програми соціально- економічного та культурного розвитку, звіти про їх виконання;
- дані земельного кадастру (форма иб –зем);
- дані статистичного управління;
- дані фінансової звітності територіальної громади;
- соціально – економічний паспорт території;
- інша інформація, що знаходиться у публічному користуванні [1].

В розрізі визначених напрямів було проведено SWOT-аналіз сильних і слабких сторін територіальної громади та основних загроз і можливостей, що визначаються зовнішнім щодо громади середовищем. SWOT-аналіз розробляється на основі описово – аналітичної частини стратегічного плану. Цей розділ містить аналіз тенденції розвитку життєдіяльності території за останні роки, що дає можливість зробити більш точні прогнози розвитку територіальної громади на майбутнє. За описово – аналітичною частиною стратегічного плану інвестори оцінюють можливості території, її потенціал та переваги над іншими можливими місцями вкладення їхніх коштів [24].

При здійсненні SWOT-аналізу було досліджено територію за основними складовими: географічне положення, населення, екологія, житлова сфера, інженерна та соціальна інфраструктури, економіка, комунікації та туризм. Було проаналізовано зовнішні фактори економічного розвитку (податки, міжбюджетні відносини, інвестиції, курс національної валюти) та внутрішні фактори економічного розвитку (робоча сила, інфраструктура шляхів сполучення і зв'язку, доступність вільних виробничих потужностей, сільськогосподарських угідь, офісних приміщень).

На другому засіданні Робочої групи зі стратегічного планування відбулася презентація і обговорення Профілю громади та Звіту про опитування підприємців і громадян, проведення аналізу SWOT(сильних та слабких сторін), визначено стратегічне бачення, напрями розвитку території та сформовано стратегічні цілі. Було оголошено про збір проектних ідей за напрямами розвитку, стратегічними цілями для формування Плану реалізації Стратегії. В рамках процесу розробки стратегії проводилася робота щодо підписання договору про співробітництво громад сільських рад, території яких прилегли до м. НАЗВАа (відповідно до п.33¹ ст.26 Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні", Закону України "Про співробітництво територіальних громад"), в тому числі 10 сільських рад (Вовнянська, Гаркушинська, Дібрівська, Зубівська, Петрівцівська, Попівська, Слобідська, Хомутецька, Шахворостівська та Ярмаківська). Проведені комунікації з

представниками сільських громад демонструють їх зацікавленість та готовність до взаємодії. На основі результатів аналітичного етапу та стратегічного бачення були розроблені пріоритети, стратегічні цілі та оперативні завдання. Для прийняття обґрунтованих рішень щодо визначення пріоритетів, стратегічних і оперативних цілей місцевого розвитку провели консультації з фахівцями та зацікавленими сторонами. Основними зацікавленими сторонами є представники структурних підрозділів територіальної громади, ключові місцеві підприємства та організації, найбільш активні громадські організації.

Наступний етап – етап планування, першим кроком якого є прогнозування та моделювання сценаріїв розвитку територіальної громади. Це один з найважливіших кроків у процесі розробки плану стратегічного розвитку. Прийняття сценарію розвитку дозволяє перейти до формулювання стратегічного бачення, що є концентрованим уявленням мешканцями того, якою вони хочуть бачити свою громаду у майбутньому [23].

До третього засідання Робочої групи зі стратегічного планування було підготовлено опис місцевих проектів. Головним завданням було зібрати мережу ідей від усіх зацікавлених груп і середовищ без огляду на те, якого рівня ціль чи завдання буде запропоновано. Це дало можливість визначити перелік цілей і завдань, які відповідають проведеному аналізу і напрямам розвитку. Наступним кроком було формулювання для кожної з стратегічних цілей низки оперативних цілей щодо дій, які має зробити влада, підприємства та інші партнери, щоб досягти покращення стану громади. Відібрали тільки ті проектні ідеї, які повністю відповідають критеріям і готові до включення до плану стратегічного розвитку. Проектні ідеї, які є цікавими і важливими з точки зору стратегії, але до яких є зауваження в частині якихось розділів формуляра, відправили на доопрацювання, і після доопрацювання включили до Стратегії. Набором стратегічних напрямів по кожній стратегічній цілі було завершено основну частину Стратегії сталого розвитку НАЗВАського субрегіону та Плану її реалізації (додаток Б).

На наступних засіданнях Робочої групи зі стратегічного планування переглянули кінцевий варіант Плану реалізації Стратегії, ухвалили його та обговорили і узгодили Проектні картки. На завершальному етапі провели презентацію остаточного варіанту Стратегії сталого розвитку НАЗВАського субрегіону та Плану її реалізації з метою винесення даних документів на обговорення. На цьому етапі надзвичайно важливо забезпечити широке залучення місцевої громадськості до процесу обговорення Стратегічного бачення. Дієвими формами організації громадської участі є громадські слухання. Після проведення громадського обговорення доопрацьовану Стратегію сталого розвитку НАЗВАського субрегіону було передано для розгляду й затвердження місцевою радою.

Взявши за основу Стратегію сталого розвитку НАЗВАського субрегіону до 2028 року НАЗВАською міською територіальною громадою був розроблений План реалізації стратегічних напрямків економічного та соціального розвитку громади на 2021 – 2023 роки, який затверджений рішенням третьої сесії восьмого скликання НАЗВАської міської ради Полтавської області від 24 грудня 2020 року №54 «Про затвердження плану реалізації стратегічних напрямків економічного та соціального розвитку НАЗВАської міської територіальної громади на 2021–2023 роки».

План реалізації стратегічних напрямків економічного та соціального розвитку НАЗВАської міської територіальної громади на 2021–2023 роки розроблений відділом муніципальних ініціатив, інвестицій та енергоменеджменту міської ради разом з структурними підрозділами, представниками сільських рад, що приєдналися до територіальної громади, керівниками комунальні підприємства міста та за участю громадськості. Важливим елементом організаційного забезпечення стратегічного планування місцевого розвитку є створення у структурі виконавчого органу НАЗВАської міської ради професійної команди, яка відповідає за реалізацію стратегічного плану. Відділ муніципальних ініціатив, інвестицій та енергоменеджменту міської ради зосереджує свою діяльність на таких

сферах:

- менеджмент та моніторинг впровадження стратегії та плану соціально – економічного розвитку територіальної громади;
- започаткування, відбір та розробка нових проектів;
- узгодження виділення коштів на їх впровадження з фінансовим управлінням;
- розробка та здійснення загальної маркетингової стратегії території громади;
- цільовий пошук та встановлення контактів з потенційними інвесторами, установами та організаціями, завдяки яким громада зможе досягти стратегічних цілей;
- визначення й оцінка потенційних зовнішніх джерел фінансування, залучення інвестицій для здійснення проектів;
- участь у процесі підготовки і затвердження бюджету з метою виділення ресурсів, необхідних для відповідного забезпечення пріоритетних проектів;
- координація дій з підтримки бізнесу та інвестицій;
- посередництво між підприємцями та місцевою владою;
- врахування поточних та очікуваних потреб бізнесових кіл, координація зв'язків між підрозділами місцевої влади, що відповідають за сферу освіти та трудових ресурсів;
- координація роботи, яка стосується економічного розвитку, з уста-новами та організаціями на регіональному та державному рівні.

План реалізації стратегічних напрямків економічного та соціального розвитку НАЗВАської міської територіальної громади на 2021–2023 роки охопив всі сфери діяльності територіальної громади: освіту, охорону здоров'я, культуру, соціальний захист населення та житлово – комунальне господарство. З метою реалізації цілей та заходів вищезазначеного Плану при затвердженні міського бюджету на 2021 рік були передбачені кошти для здійснення:

1. Видатків на розвиток освітньої галузі заплановано реалізація проектів Громадського бюджету – 554,0 тис. грн. та співфінансування до обласного конкурсу “Шкільний громадський бюджет” в сумі 150,0 тис. грн .

2. На виконання Комплексної програми розвитку освіти громади передбачаються видатки в сумі 1 258,5 тис. грн., а саме: на підвіз учнів до центральних шкіл міста та дітей із сільської місцевості у сумі 815,6 тис. грн., обслуговування системи ”Моя школа” (електронний щоденник) – 350,9 тис. грн., заохочення обдарованих дітей – 74,0 тис. грн. та на придбання контейнерів роздільного збору сміття для загальноосвітніх навчальних закладів – 18,0 тис. грн. На забезпечення Комплексної програми соціальної підтримки учасників АТО планується спрямувати 2 029,5 тис. грн. для безкоштовного харчування вихованців дошкільних навчальних закладів та учнів загальноосвітніх навчальних закладів.

3. Передбачено видатки на реалізацію програми допризовної підготовки і військово-патріотичного виховання молоді громади в сумі 50,0 тис. грн.

4. Видатків на охорону здоров’я для реалізації програми “Здоров’я жителів НАЗВАської міської територіальної громади” заплановано кошти в сумі 1 150,0 тис. грн.

5. Видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення на виконання міських програм: соціального захисту населення в сумі 5 517,3 тис. грн., соціального захисту дітей-сиріт та дітей позбавлених батьківського піклування - 99,0 тис. грн., забезпечення соціальним житлом, житлом дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування – 14,4 тис. грн. та допомоги громадянам міста, які постраждали внаслідок надзвичайної ситуації – 100,0 тис. грн., реалізація молодіжної політики, підтримки сім’ї, забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків – 70,0 тис. грн., зайнятості населення – 372,0 тис. грн.

На виконання Комплексної програми соціальної підтримки учасників АТО заплановано 410,0 тис. грн. для надання одноразових грошових

допомог та організації поховання осіб воїнів-НАЗВАців.

6. Видатків у галузі культури на програму культурно–мистецького розвитку на суму 430,0 тис. грн.

7. Видатків на утримання спортивних закладів та реалізацію програм та заходів у галузі фізичної культури і спорту передбачено, зокрема, на реалізацію програми розвитку фізичної культури і спорту кошти в сумі 410,0 тис. грн.

8. Видатків на житлово - комунальне господарство у 2021 році планується виділити кошти на співфінансування проєктів переможців обласного конкурсу розвитку територіальних громад Полтавської області – 1 381,8 тис. грн. та на реалізацію проєктів громадського бюджету – 255,0 тис. грн.

9. Капітальних видатків на будівництво та реконструкцію об'єктів у місті за рахунок коштів бюджету розвитку передбачено 11 100,0 тис. грн., в тому числі: на реалізацію проєкту Європейського Союзу “Модернізація виробництва, постачання та споживання теплового району в місті НАЗВА (MO.GE.DI.CO)” – 2 900,0 тис. грн., проєктів в рамках Надзвичайної кредитної програми для відновлення України на реконструкцію центру естетичного виховання – 3 650,0 тис. грн. та реконструкцію старої будівлі школи № 1 під школу мистецтв – 3 150,0 тис. грн., на реконструкцію ЗОШ І-ІІІ ст. № 9 – 1 000,0 тис. грн. та на капітальний ремонт внутрішньобудинкових проїздів – 400,0 тис. грн.

10. Видатків на фінансування робіт, пов'язаних з ремонтом, реконструкцією та утриманням інфраструктури доріг та тротуарів передбачені кошти в сумі 32 278,1 тис. грн., в тому числі: за рахунок коштів загального фонду – 6 500,0 тис. грн., за рахунок коштів бюджету розвитку – 25 778,1 тис. грн.

Найбільшу увагу привертають проєкти, що фінансуються із залученням грантових коштів. НАЗВАська міська територіальна громада активно

долучається до впровадження таких інвестиційних Програм, орієнтованих виключно на інтереси місцевих громад та співпрацює з різними фондами.

Державний фонд регіонального розвитку Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства створений для єдиної мети — підтримка місцевої громади. За рахунок коштів цього фонду ще у 2020 році розпочато фінансування та реалізація двох проєктів "Будівництво велодоріжок по вул. Гоголя в м. НАЗВА Полтавської області" та "Реконструкція загальноосвітньої школи I-III ступенів № 9 по вул. Перемоги, 11 у м. НАЗВА Полтавської області" на загальну вартість 14, 3 млн. грн, які було закінчено вже в 2021 році.

У межах Проєкту Уряду Швеції та Програма розвитку ООН в Україні «Посилене партнерство для сталого розвитку» планується підтримати багатосторонні партнерства між обласною та місцевою владою, радами, університетами, інституціями громадянського суспільства, експертами та бізнесом для вирішення питань сталого розвитку, які зокрема включатимуть комплекс дій із протидії та полегшення наслідків пандемії COVID-19 на місцевому рівні. У рамках цього проєкту було оголошено конкурс партнерських проєктів, з метою реалізації економічних і соціальних проєктів для протидії та полегшення наслідків пандемії коронавірусу на території України. НАЗВАський проєкт "Велопроектування як спосіб зменшення впливу пандемії COVID-19" став переможцем конкурсу та втілюється у 2021 році. Партнерами проєкту є: НАЗВАська міська молодіжна громадська організації "За нами майбутнє", Підприємство об'єднання громадян «Соціальне підприємство "Промінь надії"» та НАЗВАська міська територіальна громада. Завдяки фінансовій підтримці Уряду Швеції встановлено більше ста велосипедних стійок та першу велостанцію для ремонту та обслуговування транспорту, проведено велоуроки для школярів і людей похилого віку, планується проведення вело днів і розробка програми розвитку велоруху для НАЗВАської громади.

Європейський Союз та Програма розвитку ООН разом надають

підтримку для об'єднань співвласників багатоквартирних будинків. Новий спільний проект Європейського Союзу та Програми Розвитку ООН "Об'єднання співвласників будинків для впровадження сталих енергоефективних рішень" (HOUSES) розпочав свою роботу ще у жовтні 2020 року і передбачає серію семінарів та тренінгів, а також надання грантів на енергоефективні заходи для ОСББ.

На звернення українського уряду Європейський інвестиційний банк надає фінансування для Надзвичайної кредитної програми для відновлення України (НКПВУ) багатосекторної кредитної лінії з метою інвестування в українські об'єкти інфраструктури, включаючи системи постачання води та електрики, освітні й медичні установи, які вже були пошкоджені внаслідок недофінансування, недбалості й недостатнього догляду протягом десятиліть.

Одним із таких об'єктів соціальної інфраструктури міста НАЗВА є Центр естетичного виховання. Це одна з найстаріших будівель міста, що є архітектурною пам'яткою та потребує реконструкції. Проект "Реконструкція центру естетичного виховання за адресою: вул. Грекова 5 в м. НАЗВА Полтавська обл." був відібраний для фінансування з НКПВУ та реалізується протягом 2020-2021 років. Другий НАЗВАський проект, що отримав фінансування з НКПВУ, - "Реконструкція старої будівлі школи № 1 під школу мистецтв по вул. Гоголя, 173/2 в м. НАЗВА Полтавської області". Цей проект також планується завершити до закінчення 2021 року. Реалізація Програми буде здійснюватися відповідно до Угоди про передачу коштів позики між Міністерством фінансів України, Міністерством регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України, НАЗВАською міською радою та Відділом капітального будівництва НАЗВАської міської ради у рамках Надзвичайної кредитної програми для відновлення України, а також видатків місцевого бюджету, передбачених на фінансування проектів "Реконструкція центру естетичного виховання за адресою: вул. Грекова 5 в м. НАЗВА Полтавська обл." та "Реконструкція старої будівлі школи № 1 під школу мистецтв по вул. Гоголя, 173/2 в м.

НАЗВА Полтавської області".

НАЗВАська міська територіальна громада отримала кошти та технічну підтримку за Програмою Європейського Союзу "Угода Мерів - Демонстраційні Проекти 2" для модернізації теплового району міста та покращення енергоменеджменту міста. Проектна заявка на конкурс Європейського Союзу підготовлена спільно експертами з Фундації польсько-української співпраці ПАУСІ, НАЗВАською міською молодіжною громадською організацією «За нами майбутнє» та відділом муніципальних ініціатив, інвестицій та енергоменджменту. Проект Європейського Союзу "Модернізація виробництва, постачання та споживання теплового району в місті НАЗВА (MO.GE.DI.CO)" триває до кінця 2021 року та має вартість 1 019,5 тис. євро, з яких грант від ЄС 762,8 тис. євро, кошти міського бюджету – 256,7 тис. євро.

За час дії Проекту виконано такі роботи:

1. Модернізація котельні по вул. Прорізній 4-А: заміщення газового котла котлами на біомасі. Заміна обладнання котельні на сучасне енергоефективне.
2. Заміна теплових трубопроводів на попередньо ізольовані; побудова нового сегменту теплової мережі.
3. Модернізація ДНЗ №10"Веселка": заміна систем опалення та електропостачання; встановлення індивідуального теплового пункту; ізоляція стін та покрівельних плит; заміна вікон і дверей.
4. Вдосконалення системи онлайн-моніторингу споживання енергії у муніципальних будівлях.
5. Проведення інформаційної кампанії.

Проект „EU4Business: конкурентоспроможність та інтернаціоналізація малих і середніх підприємств ” націлений безпосередньо на стимулювання сталості й відновлення української системи підтримки малих і середніх підприємств у містах та місцевих громадах під час пандемії COVID-19. Проект НАЗВАа та Новоград-Волинського "Стале партнерство задля

підвищення стійкості підприємців до наслідків пандемії" дістав перемогу у конкурсі та отримав фінансування. Партнерами проєкту стали: НАЗВАська міська територіальна громада, Новоград-Волинська міська рада, ГО "Зміни можливі" (НАЗВА), ГО "Звягельчани" (Новоград-Волинський), Регіональний Фонд підтримки підприємництва по Полтавській області. В рамках проєкту заплановані такі заходи:

Навчальні поїздки представників малого та середнього бізнесу між громадами-партнерами, обмін досвідом.

Розробка покращень програм підтримки малого і середнього підприємництва під час пандемії.

"Ранкова кави" - зустріч підприємців із представниками муніципалітетів та між собою.

Впровадження двох навчальних циклів для малих і середніх підприємств, для підприємців початківців та досвідчених підприємців.

Проведення опитування та обговорення спільних потреб для розвитку і розширення малих і середніх підприємств та шляхи посилення їх спроможностей.

Проведення конкурсу кращого бізнес-плану серед випускників навчального курсу молодого підприємця.

Створення мотиваційних відеороликів про підприємців, що впроваджують діяльність у громадах.

Розробка та виготовлення портфоліо територіальних громад із зазначенням інформації про діючі малі і середні підприємства та розповсюдження серед громад в Україні та за кордоном.

Проєкт «EU4Business: конкурентоспроможність та інтернаціоналізація МСП» фінансується Європейським Союзом та урядом Німеччини і реалізується німецькою федеральною компанією Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH. Мета проєкту – створення кращих умов для розвитку українських малих і середніх підприємств, підтримка інновацій та стимулювання експорту, що є шляхом до сталого й рівномірного

економічного зростання.

Як бачимо, НАЗВАська міська територіальна громада працює з багатьма міжнародними організаціями і зарекомендувала себе як надійний партнер. В зв'язку з тим що громада збільшилася кількісно і за площею, потрібно працювати над покращенням її інфраструктури. Тому розвивати партнерські відносини з Європейським Союзом та іншими організаціями є першочерговим завданням територіальної громади. Чим більше буде залучено в громаду інвестицій, тим краще вона розвиватиметься. У подальшому необхідно продовжувати брати участь у грантових конкурсах, щоб і надалі вигравати перспективні проекти. Такий підхід до планування соціально – економічного розвитку територіальної громади сприяє економічному зростанню, задоволенню потреб людини при збереженні навколишнього середовища для майбутніх поколінь.

Враховуючи те, що основною метою планування соціально – економічного розвитку територіальної громади є створення умов для повноцінного функціонування територіальної громади через зростання добробуту і підвищення якості життя населення, забезпечення позитивних структурних зрушень в економіці, підвищення її конкурентоспроможності як основи для збалансованого зростання стандартів та показників економічного розвитку цей процес є одним з головних в діяльності громади. І заключний етап у процесі розробки Стратегії та Планів є не менш важливим, тому що вважається стартовим етапом у процесі їх реалізації. Заключний етап включає в себе організацію роботи з контролю і моніторингу за виконанням запланованих заходів. Адже лише моніторинг може підтвердити ефективність вкладення стратегічних ресурсів громадою. За результатами моніторингу робляться висновки про необхідність корегування чи оновлення Стратегії розвитку та стимулюється її реалізація [21].

3.2. Моніторинг виконання стратегії соціально - економічного та культурного розвитку територіальної громади

Розроблена Стратегія сталого розвитку НАЗВАського субрегіону до 2028 року та План реалізації стратегічних напрямків економічного та соціального розвитку громади на 2021 – 2023 роки повинен бути не лише документом на папері, а інструментом майбутніх позитивних змін у НАЗВАській територіальній громаді. Головною метою створення вищевказаних документів є впровадження в життя та реалізація Стратегії та Плану розвитку територіальної громади. Виконання Стратегії сталого розвитку НАЗВАського субрегіону до 2028 року та Плану реалізації стратегічних напрямків економічного та соціального розвитку громади на 2021 – 2023 роки повинно здійснюватись таким чином, щоб демонструвати жителям міста НАЗВА та сіл, що ввійшли до НАЗВАської територіальної громади, на конкретних прикладах, що реалізація запланованих заходів поступово наближається до визначеної мети соціально-економічного та культурного розвитку території. Цьому повинен сприяти моніторинг та контроль за виконанням стратегічних планів соціально - економічного розвитку територіальної громади . Відповідно до Стратегії сталого розвитку НАЗВАського субрегіону до 2028 року моніторинг проводить Комітет впровадження Стратегії. Свою діяльність Комітет впровадження Стратегії здійснює відповідно до Закону України «Про засади державної регіональної політики», прийнятого у лютому 2015 року і який передбачає розроблення системи моніторингу та оцінювання запланованих заходів.

Моніторинг розвитку територіальної громади – це система спостереження на місцевому рівні за станом розвитку, плануванням та використанням ресурсів території за допомогою систематичного збирання, аналізу вихідної інформації відповідно до затверджених показників його проведення [23]. Основна ціль моніторингу полягає у виконанні двох взаємопов'язаних функцій – спостереження та попередження. Відстеження

проводиться з метою виявлення відповідності наявного стану речей бажаному результату, а попередження – з метою запобігання небажаних наслідків. Моніторинг є інструментом оцінки розвитку територіальної громади у відповідності зі стратегічним баченням та стратегічними цілями.

Основними завданнями такого моніторингу є:

1. Аналіз досягнення запланованих результатів і виявлення причин невиконання окремих заходів щодо досягнення результатів по окремих пріоритетних напрямках стратегії та плану розвитку територіальної громади;
2. Формування рекомендацій з метою коригування планових документів;
3. Аналіз змін зовнішнього середовища;
4. Аналіз змін у територіальній громаді [29].

При оцінюванні місцевих стратегій та планів соціально-економічного та культурного розвитку необхідно проводити три типи оцінки: до початку затвердження планових документів, під час виконання стратегій і програми та після їх виконання. Оцінювання місцевих стратегій та планів соціально-економічного та культурного розвитку включає три основні стадії, кожна з яких є важливою:

1. Попереднє оцінювання проводиться перед початком проекту для прийняття рішення стосовно можливостей виконання цілей і результативності відповідно до коштів, виділених із бюджету. На цій стадії необхідно передбачити які будуть шанси на успіх, чи вартий результат проекту понесених фінансових витрат, можливість дешевших способів досягнення стратегічних цілей.

2. Поточна оцінка потрібна для оцінки позитивних кількісних та якісних показників ефективності проекту. Це дозволяє коригувати стратегію відповідно до умов сьогодення. На цій стадії збирається та аналізується інформація, яка є важливою не тільки в оцінці результату проектів на стадії їх виникнення та виконання, але й на завершальному етапі. Поточна оцінка є найважливішою частиною в багатьох аспектах. Фактично, це єдина стадія,

що дає можливість оцінити ефективність реалізації стратегії та плану соціально-економічного та культурного розвитку і одночасно впливати на її проведення.

3. Завершальна оцінка. На цьому етапі після завершення строків реалізації місцевих програм, важливо оцінити, чи були бюджетні витрати економічно і соціально доцільними. Дає змогу визначити досягнення запланованих цілей, корегування стратегій і планів та запобігання помилок при наступному плануванні соціально-економічного розвитку територіальної громади. Ця оцінка проводиться для порівняння витрат і прибутків а також для оцінки соціальної цінності всіх фінансових витрат [4].

Основною метою моніторингу є забезпечення реалізації та постійної підтримки актуальності стратегії та плану соціально- економічного розвитку територіальної громади.

Під час моніторингу виконання запланованих заходів вирішуються наступні завдання:

стимулювати реалізацію виконання стратегії та плану соціально – економічного розвитку громади вцілому та в розрізі цілей і завдань,

оцінити ступінь досягнення стратегічного бачення, оперативних цілей стратегії та плану,

надати інформацію про прийняті рішення щодо розподілу фінансових, матеріальних і людських ресурсів для досягнення поставлених цілей та можливість їх коригування,

визначити ступінь реалізації поставлених цілей, надати інформацію щодо можливості їх уточнення та коригування [51].

Контроль за виконанням Стратегія сталого розвитку НАЗВАського субрегіону до 2028 року та План реалізації стратегічних напрямків економічного та соціального розвитку громади на 2021 – 2023 роки включає два рівні:

1. Моніторинг зовнішнього середовища розвитку НАЗВАської міської територіальної громади, який базується на аналізі основних

індикаторів, що характеризують ситуацію в державі в цілому та в НАЗВАському регіоні та які є стратегічно важливими для економічного розвитку громади. Підсумки стосовно цього здійснюються в кінці бюджетного року та доводяться до всіх зацікавлених сторін у вигляді зведеного аналітичного моніторингового звіту. Цей звіт один раз на рік розробляють спеціалісти відділу муніципальних ініціатив, інвестицій та енергоменеджменту міської ради за даними, що надають відповідні структурні підрозділи та відділи міської ради, який виноситься на обговорення і затвердження на черговій сесії НАЗВАської міської ради. У звіті міститься слідуюча інформація: аналіз зовнішнього оточення та виконання планів дій, пропозиції щодо коригування цілей та завдань, рекомендації щодо актуалізації процесу виконання стратегії та плану, оцінка потреби в коштах для реалізації стратегічних і оперативних цілей.

2. Моніторинг самого процесу реалізації Стратегія сталого розвитку НАЗВАського субрегіону до 2028 року та План реалізації стратегічних напрямків економічного та соціального розвитку громади на 2021 – 2023 роки, який складається з:

- а) моніторингу досягнення стратегічного бачення;
- б) моніторинг просування за стратегічними напрямками;
- в) моніторинг досягнення стратегічних цілей;
- г) моніторинг досягнення оперативних цілей;
- д) активність осіб відповідальних за виконання завдань.

Підсумки моніторингу процесу реалізації стратегії та плану соціально-економічного розвитку територіальної громади підводяться два рази на рік у вигляді піврічних оглядів реалізації завдань запланованих заходів, результати якого розміщуються на офіційному веб-сайті НАЗВАської міської територіальної громади. Піврічні звіти розробляються на основі аналізу отриманої інформації щодо виконання запланованих заходів і містять аналітичну узагальнену інформацію про просування реалізації Стратегія сталого розвитку НАЗВАського субрегіону до 2028 року та План реалізації

стратегічних напрямків економічного та соціального розвитку громади на 2021 – 2023 роки за всіма пріоритетними напрямками, стратегічними і оперативними цілями. В даних звітах міститься слідуєча інформація:

а) виконані завдання, ступінь виконання кожної оперативної цілі та ступінь досягнення кожної стратегічної цілі ;

б) перелік невиконаних завдань, причини їх невиконання та пропозиції щодо подальшого вирішення;

в) дані за основними індикаторами, що відображають стан критичних питань, надаються відповідальними особами за підсумками бюджетного року;

г) рекомендації стосовно усунення перешкод реалізації та пропозиції щодо коригування стратегії та плану соціально - економічного розвитку територіальної громади;

д) оцінка потреб у бюджетному фінансуванні по кожній стратегічній цілі, визначається сума, яку слід передбачити в місцевому бюджеті на стадії його формування - II півріччя, чи на стадії його коригування - I півріччя. Звіти надаються для опрацювання в електронному та друкованому вигляді, їх результати виносяться на обговорення сесії НАЗВАської міської ради.

Пропозиції з коригування та оновлення Стратегія сталого розвитку НАЗВАського субрегіону до 2028 року та План реалізації стратегічних напрямків економічного та соціального розвитку громади на 2021 – 2023 роки за стратегічними та оперативними цілями, завданнями та заходами можуть вноситися: міським головою; депутатами НАЗВАської міської ради; членами виконавчого комітету НАЗВАської міської ради; членами постійних комісій НАЗВАської міської ради; керівниками підприємств, організацій та установ, що здійснюють свою діяльність на території територіальної громади; приватними підприємцями, зареєстрованими та території НАЗВАської територіальної громади; представниками громадських організацій та жителями НАЗВАської територіальної громади.

Пропозиції щодо коригування основного тексту стратегії та плану соціально-економічного розвитку територіальної громади розглядаються і обговорюються на чергових та позачергових засіданнях сесії НАЗВАської міської ради.

Провівши моніторинг виконання Плану реалізації стратегічних напрямків економічного та соціального розвитку НАЗВАської міської територіальної громади на 2021–2023 роки станом на 01 жовтня 2021 року можна зробити висновки, що більша половина запланованих заходів на 2021 рік була реалізована. Так завдяки надходженню коштів з різних джерел були профінансовані наступні Програми:

- Програма №1 «Розвиток бізнесу та зеленої економіки»
- Програма №2 «Розвиток лікувально – бальнеологічної та рекреаційно-туристичної сфери»
- Програма №3 «Формування екобезпечного соціально - культурного простору НАЗВАської міської територіальної громади»
- Програма №4 «Покращення системи управління та активізація НАЗВАської міської територіальної громади».

По НАЗВАській міській територіальній громаді за 9 місяців 2021 року за рахунок коштів місцевого бюджету, субвенцій державного і обласного бюджетів та залученню грантів спрямовано на капітальні видатки і освоєно 57 103,4 тис. грн., які були використані на наступні заходи:

будівництво, реконструкцію та капітальний ремонт закладів бюджетної сфери та інших об'єктів міста – 18 930,1 тис. грн., у тому числі 10 194,0 тис. грн. на реконструкцію центру естетичного виховання та старої будівлі школи №1 під школу мистецтв за рахунок субвенції з державного бюджету у рамках Надзвичайної кредитної програми для відновлення України;

на реалізацію проекту ЄС “Модернізація виробництва, постачання та споживання теплового району в м. НАЗВА (MO.GE.DI.CO)” використано 16201,1 тис. грн., в тому числі залучених грантових коштів в обсязі 11 884,5 тис. грн.

проведення робіт, пов'язаних з будівництвом, реконструкцією, ремонтом і утриманням тротуарів та автомобільних доріг – 12 398,9 тис. грн.;

капітальний ремонт житлового фонду, поповнення статутного капіталу комунальним підприємствам громади, придбання основних засобів та інші видатки – 2 413,5 тис. грн.;

субвенції обласного бюджету – 5 500,00 тис. грн., у тому числі: на виконання робіт по реконструкції частини головного лікувального корпусу під відділення невідкладної (екстреної) медичної допомоги КНП “НАЗВАська центральна районна лікарня” – 2 500,0 тис. грн. та на співфінансування інвестиційного проекту “Будівництво басейну розташованого за адресою вул. Гоголя, 175 в м. НАЗВА Полтавської області” – 1 200,0 тис. грн, на придбання шкільних автобусів – 1 850,0 тис. грн;

благоустрій міста – 371,6 тис. грн;

КП “Міська телестудія “НАЗВА” – 1 288,2 тис. грн.

Отже, моніторинг реалізації місцевих планів соціально - економічного розвитку територіальної громади покликаний забезпечувати повну, своєчасну та достовірну інформацію про процеси, що відбуваються у різних сферах даної адміністративно - територіальної одиниці.

Висновки до розділу 3

Стратегія сталого розвитку НАЗВАського субрегіону до 2028 року – це головний документ, який визначає найважливіші пріоритети розвитку НАЗВАської міської територіальної громади. Необхідність створення Стратегії була продиктована викликами нового часу. Так, економічні реалії та потреби суспільства вимагають переоцінки стратегічних цілей, а низка нагальних соціальних проблем, що виникли протягом останніх років, потребують негайного розв'язання. Стратегічне планування є процесом

прийняття рішень, що базуються на проблемах територіальної громади та їх вирішенні. Створює основу для подальших дій: встановлення пріоритетів, вибору найкращих варіантів та розподілу фінансових, матеріальних та трудових ресурсів, задля досягнення намічених цілей. Якісний план є передумовою прийняття правильних та ефективних рішень.

Позитивні моменти при впровадженні стратегічного планування є очевидними:

Участь громадян забезпечує розуміння громадою напрямів і пріоритетів в діях та налаштованість на реалізацію поставлених завдань.

Налагодження відносин між органами місцевого самоврядування та громадою, підвищення рівня довіри.

Визначити напрями та етапи розвитку малого та середнього бізнесу на ближчі 10 років, дає можливість коригувати цілі, вчасно реагувати на зміни.

Дозволить підвищити привабливість туристичної галузі, формує основу для диверсифікації послуг даної сфери.

Врахування інтересів та економічних реалій територіальної громади.

Можливість коригування стратегії за результатами моніторингу для врахування умов, що змінюються.

Основою стратегічного планування є чітке визначення того, де громада перебуває сьогодні, чого вона прагне досягти завтра, і яким чином ці прагнення можна якнайкраще реалізувати. Передбачені в Стратегії заходи охоплюють всі сфери життя громадськості. Розглядаються питання децентралізації влади, взаємодії між державою та суспільством, екологічної збалансованості, гендерної рівності, зниження рівня безробіття, розвитку малого та середнього бізнесу та інше.

Розробка стратегічного плану вимагає як фахових знань з основ стратегічного планування, так і широкого залучення в цей процес усіх зацікавлених сторін на всіх етапах підготовки документу. З одного боку такий підхід сприяє підвищенню прозорості прийняття рішень щодо майбутніх пріоритетів розвитку та обґрунтованому врахуванню інтересів жителів

громади, а з іншого ускладнює підготовку стратегічного плану. Це пов'язане з тим, що багато із залучених до розробки місцевої стратегії осіб не мають відповідних знань і навичок та чіткого розуміння сутності даного процесу. В зв'язку з цим було б доцільно перед початком розробки стратегії розвитку територіальної громади проводити короткотермінові навчання всіх зацікавлених осіб, які залучені до процесу планування. Це дасть змогу підвищити обізнаність широких кіл громадськості та спонукати громадян до участі у проведенні заходів щодо розвитку даної території. Що стосується НАЗВАської міської територіальної громади, то похвальним є включення до робочої групи, яка займається плануванням, активістів та громадських лідерів, адже їх точка зору в багатьох питаннях набагато ближча до реальних умов життя територіальної громади. А також перевагою в процесі планування соціально – економічного розвитку укрупненої територіальної громади є можливість залучення зовнішніх експертів і консультантів, які не мають упереджених точок зору щодо пріоритетів розвитку, вони не лобіюють нічий інтереси, тому їх пропозиції є більш обґрунтованими.

Порівнюючи процес планування в Гаркушинській сільській раді з розробленням стратегії розвитку НАЗВАської міської територіальної громади можна зробити висновки що при створенні програм соціально – економічного розвитку в сільській раді не використовувався метод SWOT – аналізу який дозволяє визначити сильні та слабкі сторони відповідної території, а також зовнішні шанси та ризики її подальшого розвитку. Цей метод дає перше уявлення про важливі з точки зору місцевого розвитку економічні та соціально - політичні параметри, детальніший аналіз яких здійснюється шляхом застосування додаткових аналітичних методів: соціально-економічного і порівняльного аналізу.

Позитивним моментом в процесі планування НАЗВАської міської територіальної громади є підбір фахівців професіоналів, що ввійшли до відділу муніципальних ініціатив, інвестицій та енергоменеджменту. Створення такого надійного та ефективного підрозділу дає змогу

територіальній громаді зосередити увагу на економічному зростанні НАЗВАської міської територіальної громади . Це довгострокова інвестиція з боку громади з метою підвищення її здатності залучати ресурси (підприємців, мешканців, установи, фінанси, капітал, знання), необхідні для втілення у життя стратегічного плану, та узгоджено їх використовувати. Завдяки праці спеціалістів даного відділу територіальна громада може успішно конкурувати з територіями нашої країни за ресурси та інвестиції. І це не пусті слова. Так відповідно до «Всеукраїнського рейтингу інституційної спроможності та сталого розвитку громад» проведеного фондом RCERBS станом на 01.07.2021 року НАЗВАська міська територіальна громада ввійшла в кращу десятку малих та середніх громад України (до 150 тис. мешканців) і зайняла почесне п'яте місце. При складанні рейтингу враховуються дані про діяльність 1415 громад з усіх областей України (з 2018 року використовується міжнародними організаціями, які провадять фінансову та технічну підтримку в Україні, обласними державними органами влади, обласними інформаційними ресурсами та приватними інвесторами). Такий результат свідчить про високу конкурентоспроможність НАЗВАської міської територіальної громади між іншими громадами та відображає її інвестиційну привабливість.

ВИСНОВКИ

Однією з головних проблем реформування місцевого самоврядування в Україні є непослідовність законодавчо-нормативного забезпечення. На жаль, політичні обставини не дозволили Верховній Раді України прийняти зміни до Конституції щодо децентралізації, що значно ускладнило прийняття багатьох законів, які б дозволили закріпити нові повноваження за територіальними громадами. Тому Уряд був змушений розпочати реформу в межах чинної Конституції.

На сьогодні сформований і діє основний пакет нового законодавства. Так завдяки Законам про внесення змін до Податкового та Бюджетного кодексів України відбулася фінансова децентралізація. Закон «Про добровільне об'єднання територіальних громад» забезпечив початок для формування конкурентоспроможних територіальних громад. Закон «Про співробітництво територіальних громад» дав змогу вирішувати спільні проблеми громад: утилізація та переробка сміття, розвиток спільної інфраструктури. Державна підтримка регіонального розвитку та розвитку інфраструктури громад була можлива після прийняття Закон «Про засади державної регіональної політики».

Нова законодавча база створила належні правові умови та механізми для формування спроможних територіальних громад, які об'єднують свої зусилля у вирішенні нагальних проблем. Також завдяки новій моделі фінансового забезпечення місцевих бюджетів, територіальні громади отримали певну автономію і незалежність від державного бюджету.

В умовах сьогодення враховуючи нинішню демографічну ситуацію та відсутність чітко виражених планів розвитку території, малі за розміром громади мають ризики щодо свого майбутнього зростання, що призвело до реформування місцевого самоврядування. Укрупнені територіальні громади активно займаються залученням коштів міжнародної технічної допомоги та виграють гранти. Децентралізація влади дозволила підвищити ефективність і

результативність діяльності органів місцевого самоврядування; досягти координації запланованого рівня соціально-економічного розвитку територіальної громади з існуючими програмами; підвищити ефективність системи контролю за процесами соціально-економічного розвитку територіальної громади шляхом зміщення акцентів із зовнішнього контролю на внутрішній.

Ключовою проблемою розвитку територіальної громади в сучасних умовах стає забезпечення якісного соціально-економічного зростання, яке можливе лише за умови ретельного аналізу ситуації, що дозволяє визначити ресурсну забезпеченість території та реалізувати управлінські рішення. Виникає необхідність глибокого аналізу процесів і явищ, притаманних формуванню ефективного механізму планування та прогнозування розвитку території, регулюванню соціально-економічних систем та інструментарію кількісної оцінки параметрів ресурсного забезпечення соціально-економічного зростання територіальної громади [28].

Щоб забезпечити успіх територіальній громаді завдяки плануванню соціально – економічного розвитку, необхідно підійти відповідально до цього процесу, ретельно визначити кадри, які відповідатимуть як за процес розробки, так і за процес реалізації та моніторингу, демократично сформувати комітет стратегічного планування, залучаючи бізнес та активну громадськість, створити умови для ефективної роботи учасників, максимально використовувати наявний капітал громади для створення конкурентних переваг, бути креативними та інноваційними, постійно обговорювати з громадою розробку стратегії та сам стратегічний план, рішуче налаштуватися на реалізацію стратегічного плану і обов'язково моніторити процес виконання, інтегрувати стратегічний план в діяльність бізнесу, влади, громади [36].

Основна мета планування соціально-економічного розвитку територіальної громади полягає у вирішенні спільних проблем мешканців усіх селищ та сіл, які входять до складу укрупненої громади та реалізації

спільних завдань щодо економічного зростання, підвищення конкурентоспроможності, інвестиційної привабливості, якості життя у громаді через ефективне використання ресурсів та реалізацію спільних інтересів влади, громади та бізнесу.

Головним в процесі планування є участь членів громади на усіх етапах планування та розробки стратегій. Лише у такому випадку стратегія зможе пронизати кожную сферу життя громади, а отже забезпечити рівний доступ до якісних послуг. Дуже важливо, щоб в процесі планування соціально-економічного розвитку територіальної громади брали участь представники всіх населених пунктів, які увійшли до складу новоствореної територіальної громади. Залучення представників місцевої влади та лідерів громадської думки збільшує довіру до процесу планування, мотивує інших до участі, дає можливість прийняття більш кваліфікованих рішень, створює почуття власності, необхідне для успішної реалізації стратегії розвитку на засадах партнерства, що допомагає створити атмосферу довіри в громаді.

Таким чином, планування соціально – економічного розвитку територіальної громади вимагає не тільки аналізу того що є, але й передбачення та мрії про те, що має бути. Процес планування соціально – економічного розвитку територіальної громади повинен привести до наступних результатів:

- Досягнення згоди щодо основних напрямків розвитку територіальної громади;
- Створення підстави для обговорення найважливіших місцевих проблем шляхом переговорів між представниками різних сфер;
- Врахування інтересів жителів громади на регіональному і державному рівнях;
- Зниження соціальної напруги та створення довіри до влади в територіальній громаді;
- Залучення інвестицій з різних джерел;
- Зміцнення іміджу територіальної громади, як такої що має

перспективне майбутнє [1].

На сьогоднішній день найбільш ефективним у сфері планування є розроблення Стратегії розвитку територіальної громади на довгостроковий період. Тому що стратегія заснована на новаторському мисленні, на пошуку нових ідей, ризикованих кроках. Вона торкається оцінки і контролю, який є постійним процесом спостереження та усвідомлення того чи займаємося ми тим, чим планували займатися. Стратегічний план розкриває потенціал накопичений старшим поколінням і спирається на можливості молоді громади. Ідеї розвитку територіальної громади допомагають майбутньому поколінню сформулювати власні цілі життєвої самореалізації і узгоджувати свої плани з планом територіального розвитку. Розробка стратегічного плану соціально – економічного розвитку територіальної громади і подальша його реалізація дозволяє поєднати довгострокову перспективу розвитку, поточне управління та вирішення нагальних завдань територіальної громади.

План розвитку сприяє вирішенню значної кількості проблем: забезпечення необхідного рівня соціально-економічної стабільності; сприянню розвитку тих форм економічної діяльності, які узгоджуються з існуючими ресурсними можливостями громади; створенню якісно нових робочих місць; покращенню життєвих стандартів.

Стратегічне планування соціально–економічного розвитку територіальної громади є необхідною умовою поступального та сталого розвитку громади на основі раціонального використання власних ресурсів. Розробка стратегії активно залучає громадян до вирішення власних проблем і, одночасно, визначає пріоритетні напрями соціально-економічного розвитку територіальної громади. Активне залучення максимальної кількості громадян дає можливість створити «живу» стратегію з дієвим механізмом розвитку громади. Безперервність та постійність процесу стратегічного планування забезпечується регулярним переглядом стратегій та внесенням відповідних коректив. Саме такий документ сприятиме створенню громади, у якій хочеться жити та працювати.